

Zdzisław Krzemiński

Sądowe ustalenie ojcostwa : stan prawny na dzień 1. IX. 1961

Palestra 5/11(47)wkladka, 1-42

1961

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ZDZISŁAW KRZEMIŃSKI

SĄDOWE USTALENIE OJCOSTWA

STAN PRAWNY NA DZIEŃ 1. IX. 1961

Wkładka do nru 11/61 „Palestry”

WYDAWNICTWO PRAWNICZE – WARSZAWA 1961 R.

Wkładka do numeru 11 „Palestry” z 1961 r.

Nakład 6000 + 160 egz. Obj. ark. wyd. 3,7, ark. druk. 2,75
Druk ukończono w listopadzie 1961 r.

Drukarnia Nr 1, W-wa, Zam. 1186/61. S-22.

OD AUTORA

Praca niniejsza to po prostu krótki informator, przedstawiający w zwięzłej formie stan orzecznictwa i doktryny w kwestii sądowego ustalania ojcostwa i alimentów. Zadaniem tego informatora jest pomóc w codziennej pracy Kolegów praktyków.

Będę się czuł zaszczycony, jeśli Koledzy po zapoznaniu się z treścią informatora nadeślą pod moim adresem uwagi i dezyderaty dotyczące tej broszury.

Zdzisław Krzemiński

OBJASNIENIA WAŻNIEJSZYCH SKRÓTÓW

- BMS — Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości
DPP — Demokratyczny Przegląd Prawniczy
k.p.c. — kodeks postępowania cywilnego
k.r. — kodeks rodzinny
NP — Nowe Prawo
orz. — orzeczenie
OSN — Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej i Izby Karnej (do roku 1952 — Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego — Orzeczenia Izby Cywilnej). Pierwsza liczba przy skrócie OSN oznacza numer pozycji, a druga rocznik
OSPİKA — Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych. Pierwsza liczba przy skrócie OSPİKA oznacza pozycję, a druga rocznik
p. — patrz
Pal. — Palestra
PiP — Państwo i Prawo
PZS — Przegląd Zagadnień Socjalnych
p.o.k.s. — przepisy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych
p.o.p.c. — przepisy ogólne prawa cywilnego.
por. — porównaj
pr. małż. — prawo małżeńskie z 1945 r.
pr. rodz. — prawo rodzinne z 1946 r.
SN — Sąd Najwyższy

Przy skrótach: DPP, NP, Pal, PiP i PZS pierwsza liczba oznacza numer pisma, a druga rocznik.

KODEKS RODZINNY

(Ustawa z dnia 27.VI.1950 r. — Dz. U. Nr 34, poz. 308; zmiana: Dz. U.
z 1953 r. Nr 31, poz. 124)

A. Ustalenie ojcostwa

Art. 43. Poza przypadkami, przewidzianymi w artykule poprzedzającym, ojcem dziecka jest ten, kto je uznał albo czyje ojcostwo zostało ustalone przez sąd.

P. uwagi do art. 440 k.p.c.

Art. 47. § 1. W braku uznania zarówno dziecko, jak i matka mogą żądać sądowego ustalenia ojcostwa.

§ 2. Istnieje domniemanie, że ojcem jest ten, kto obcował z matką dziecka w czasie od trzechsetnego do sto osiemdziesiątego dnia przed jego urodzeniem.

§ 3. W razie śmierci domniemanego ojca ustalenia ojcostwa dochodzi się przeciwko kuratorowi ustanowionemu przez władzę opiekuńczą.

I. LEGITYMACJA CZYNNA

1. „Kodeks rodzinny przyznaje prawo żądania sądowego ustalenia ojcostwa tylko dziecku i matce (art. 47 § 1 k.r.); nie nadał tego prawa ojcu. skoro może on dziecko uznać. Jednakże uznanie dziecka zależy od zgody matki (art. 44 § 1 k.r.), może zaś wyjątkowo zdarzyć się, że matka odmawia wyrażenia tej zgody z przyczyn nie usprawiedliwionych i równocześnie nie chce wytoczyć powództwa o ustalenie ojcostwa ani w imieniu własnym, ani w imieniu dziecka jako jego przedstawicielka ustawowa. Ponieważ ustalenie ojcostwa — poza przypadkami szczególnymi — z reguły służy dobru dziecka, przeto w sytuacji tego rodzaju może zarysować się wyraźna sprzeczność między interesem dziecka, wymagającym ustalenia ojcostwa, a interesem matki. Taki stan rzeczy — w myśl zasad wynikających z art. 57 § 2 k.r. — upraw-

niałby władzę opiekuńczą do ustanowienia — z urzędu lub na wniosek domniemanego ojca — kuratora (art. 57 § 3 k.r.), który mógłby wytoczyć powództwo o ustalenie ojcostwa w imieniu dziecka i reprezentowałby je w tym sporze. W takich przypadkach ustalenie ojcostwa mogłoby również nastąpić na podstawie powództwa prokuratora (art. 90 k.p.c.)". (Wytyczne SN z dn. 6.XII.1952 r. C Prez. 166/52 — OSN 31/53).

2. Patrz uwagi do art. 441 i 440 k.p.c.
3. W orzecznictwie SN (i sądów niższych instancji) prawo prokuratora do wytoczenia powództwa o ustalenie ojcostwa nie było nigdy kwestionowane. Natomiast pogląd doktryny co do określenia uprawnień prokuratora do wytaczania spraw o prawa stanu nie jest jednolity. Z. Krzeziński w książce pt. *Rozwód* podaje na str. 136—138 poglądy poszczególnych autorów co do tej kwestii.
Patrz także J. Ignatowicz: *Kodeks rodzinny*, s. 364—369.
4. „W razie wniesienia przez prokuratora procesu o ustalenie ojcostwa stroną pozwaną będzie więc sam tylko rzekomy ojciec dziecka, a dziecko i matka będą osobami, w których interesie prokurator wniósł powództwo — w rozumieniu art. 96 k.p.c.” (J. Ignatowicz: *Kodeks rodzinny*, s. 367).

II. LEGITYMACJA BIERNA

5. Stroną pozwaną w procesie o ustalenie ojcostwa będzie domniemany ojciec lub kurator ustanowiony przez władzę opiekuńczą (gdy domniemany ojciec nie żyje).
6. „Stroną pozwaną może być tylko jeden mężczyzna. Nie jest przeto dopuszczalne równoczesne pozwanie kilku mężczyzn z wnioskiem o ustalenie ojcostwa jednego z nich na tej podstawie, że matka dziecka współżyła z nim w okresie koncepcyjnym.” (J. Ignatowicz: *Kodeks rodzinny*, s. 453).
7. Jeśli pozwany jest nie znany z miejsca pobytu, to wówczas zgodnie z art. 153 § 2 k.p.c. przewodniczący ustanowi kuratora (na wniosek strony) procesowego.
P. DPP, *Dział instr.-szkol.*, nr 6/50 s. 59.
8. „Ustanowienie kuratora na podstawie art. 47 § 3 kod. rodz. i jego legitymacja do wniesienia skargi o wznowienie postępowania w wypadku, gdy po prawomocnym ustaleniu ojcostwa okaże się, że domniemany ojciec już nie żyje, a są podstawy do wznowienia — nie powinny budzić wątpliwości. Art. 47 § 3 kod. rodz. ma zastosowanie nie tylko do sytuacji, w której ma być dopiero wytoczone powództwo, lecz również, jak to wyrażnie wynika z art. 446 § 2 k.p.c., w toku samego postępowania.” (Orz. SN z dn. 8.III.1957 r. 3 CR 179/57 — OSN 97/58).

III. INTERWENCJA UBOCZNA

9. „W sprawie o ustalenie ojcostwa spadkobiercy domniemanego ojca są legitymowani do zgłoszenia interwencji ubocznej po stronie kuratora.” (Uchwała SN z dn. 14.IV.1960 r. 4 CO 3/60 — NP 1/61 s. 129 i PIP 2/61 s. 348).

W. Siedlecki w głosie do tej uchwały (PiP 2/61 s. 353 i n.) wypowiada się za dopuszczalnością interwencji ubocznej w procesie o ustalenie ojcostwa podkreślając, że „dopuszczenie w tych sprawach interwencji na zasadach ogólnych może przyczynić się do rozstrzygnięcia tych spraw zgodnie z istotnym stanem rzeczy i interesem społecznym.” Natomiast Z. Wiszniewski w głosie do tejże uchwały (PiP 2/61 s. 349 i n.) krytykuje tezę uchwały, wypowiadając się za zacieśniającą wykładnią art. 67 k.p.c.

P. również w tej kwestii:

J. Lapiere: glosa do orz. SN z 4.VI.1956 r. 4 C 1039/55 — NP 1/58 s. 114 i n.;

K. Lipiński: glosa do tego samego orzeczenia drukowana tamże (s. 116 i n.);

J. Ignatowicz: Interwencja uboczna w sprawach o prawa stanu, NP 1/59 s. 21 i n.

J. Ignatowicz, omawiając w „Kodeksie rodzinnym” zagadnienie interwencji ubocznej, przyznaje, że jest ono wybitnie dyskusyjne. Gdyby przyjąć rozszerzającą wykładnię art. 67, to wówczas — pisze Autor — „w sprawach tych mogłyby występować dwie kategorie interwenientów: osoby, które mogłyby być stronami jako interwenienci samoistni, oraz inne osoby zainteresowane (np. spadkobiercy domniemanego ojca w sprawie o ustalenie ojcostwa) jako interwenienci niesamoistni.” W każdym razie „do sprawy o ustalenie ojcostwa nie mógłby wstąpić jako interwenient mężczyzna, który w okresie koncepcyjnym również współżył z matką dziecka i obecnie, pomagając w procesie stronie powodowej, chciałby się zabezpieczyć przed ewentualnym wytoczeniem przeciwko sobie procesu o ustalenie ojcostwa.”

IV. DOWODY

10. „W sprawach o ustalenie ojcostwa, w których szczególnie silnie wybija się interes dziecka, otoczonego największą troską i opieką ustawodawcy Państwa Ludowego, i w których występuje silnie interes społeczny — sąd ze szczególną starannością powinien dążyć do wykrycia prawdy materialnej.” (orz. SN z dn. 18.XII.1951 r., C 1556/51 — NP 8—9/52 s. 96 i NP 12/52 s. 53):
11. „W przypadku gdy powódka w sprawie o ustalenie ojcostwa i alimenty, a więc w sprawie, w której interes społeczny poważnie wchodzi w grę, jest dziewczyna nieporadna, zaniechanie przez sąd dążenia do wykrycia prawdy materialnej należy uznać za tym bardziej jaskrawe naruszenie istotnych zasad postępowania.” (orz. SN z dn. 15.XI.1951 r. C 1330/51, cyt. przez J. Ignatowicza w „Kodeksie rodzinnym”, s. 458).
12. „W razie gdyby pozwany zachowywał się biernie na rozprawie przed sądem, nie zgłaszał wniosków i nie powoływał dowodów, przewodniczący rozprawy ma obowiązek wyjaśnić, dlaczego to ma miejsce, i w razie stwierdzenia niechęci pozwanego do brania aktywnego udziału w rozprawie — zamieścić o tym wzmiankę w protokole rozprawy, a w razie ujawnienia niezaradności pozwanego, winien pytaniami wyjaśnić punkty sporne i pouczyć pozwanego o sposobie obrony w procesie. Pozostawienie pozwanego, który nie korzysta z pomocy obrońcy, jego własnemu losowi — mimo stwierdzenia jego bezradności w procesie — stanowi pozbawienie strony możliwości obrony jego praw i pociąga za sobą nieważność postępowania” (Sąd Wojew. dla m. st. W-wy III Cr 7/51 z dn. 19.IX.1951 r. — NP 8—9/52 s. 81).

J. Ignatowicz: („Kodeks rodzinny”, s. 458) kwestionuje drugie zdanie cyt. tezy, odnoszące się do nieważności postępowania.

13. „Państwo Ludowe ma istotny interes w tym, żeby ustalony został prawidłowy skład rodziny, a więc i ojcostwo mężczyzny, który rzeczywiście jest ojcem dziecka.” (Wyt. SN w zakresie sądowego ustalania ojcostwa, C Prez. 166/52 — OSN 31/53).

„Powaga, z jaką Państwo Ludowe traktuje zagadnienie rodziny, nakłada na sądy w sprawach o ustalenie ojcostwa obowiązek szczególnej dbałości o wykrycie prawdy materialnej. Dlatego jeśli przyczynić się to może do wykrycia prawdy materialnej, sąd obowiązany jest korzystać z uprawnień przewidzianych w art. 236 § 1 k.p.c., tj. dopuszczać z urzędu dowody i prowadzić dochodzenie w celu ich wykrycia.” (Wyt. SN w zakresie sądowego ustalania ojcostwa, C Prez. 166/52 — OSN 31/53).

14. „Dlatego też można ogólnie sformułować, że — nie wyłączając stosowania art. 236 i w innych przypadkach w razie zachodzącej potrzeby — sąd jest obowiązany stosować art. 236 przede wszystkim wówczas, gdy występujący w sposób szczególny w danej sprawie interes społeczny wymaga ochrony.” (Wyt. SN w zakresie stosowania art. 236 k.p.c. C Prez. 195/52 z dn. 27.VI.1953 r. — OSN 95/53).

W dalszej części Wytycznych wskazano, że między innymi szczególnie obowiązek ujawniania prawdy obiektywnej istnieje „w sprawach ze stosunku małżeństwa, ze stosunku rodziców i dzieci oraz w sprawach, w których przedmiotem są roszczenia alimentacyjne (o których mówi ponadto specjalnie przepis § 2 art. 236 k.p.c.) lub roszczenia ze stosunku pracy.” (Wyt. SN w zakresie stosowania art. 236 k.p.c. C Prez. 195/52 z dn. 27.VI.1953 r. — OSN 95/53).

15. „Wyrok zasądzający alimenty na rzecz dziecka pod rządem dawniejszego prawa, łącznie z powodami rozstrzygnięcia zawartymi w uzasadnieniu tego wyroku, jako też łącznie z całymi aktami sprawy, może stanowić środek dowodowy w sprawie o ustalenie ojcostwa” (orz. SN z dnia 22.II.1949 r. Wa C 277/48 — NP 8—9/52, s. 81).

16. „Ciężar dowodu obcowania pozwanego z matką dziecka obciąża stronę powodową, gdyż uprawnienia wynikające z ustalenia pozamałżeńskiego ojcostwa zależą od stwierdzenia tej okoliczności, natomiast udowodnienie faktów, budzących poważne wątpliwości co do ojcostwa pozwanego (art. 47 § 2 pr. rodz.), obciąża tego ostatniego, gdyż on winien udowodnić okoliczności, stanowiące przeszkodę do uznania praw poszukiwanych przez powoda.” (orz. SN z dn. 11.IX.1947 r. C I 709/47, cyt. przez J. Ignatowicza w „Kodeksie rodzinnym”, s. 459).

17. J. Ignatowicz („Kodeks rodzinny”, s. 460) cytuje orzeczenie SN z dn. 1.X.1955 r. (nie publikowane) w sprawie 3 CR 782/55, w którym Sąd przyjął, że gdy twierdzenia stron są całkowicie zgodne, nie jest wyłączone ograniczenie postępowania dowodowego nawet do odebrania od stron odpowiednich oświadczeń i wyjaśnień (art. 218 § 1 oraz art. 238 k.p.c.).

18. „Dowód z przesłuchania stron jest konieczny zarówno wówczas, gdy matka dziecka występuje w sprawie jako strona lub jako ustawowa przedstawicielka dziecka, jak i w przypadku, gdy wyjątkowo dziecko jest zastąpione przez kuratora.” (Wyt. SN w zakresie sądowego ustalenia ojcostwa, C Prez. 166/52 — OSN 31/53).

19. „Zasady dziedziczenia niektórych cech krwi, umożliwiające biegłemu wydanie opinii o wyłączeniu ojcostwa, stwierdzone zostały empirycznie, tj. obserwacją i doświadczeniem, na tak obfitym materiale badawczym, że należy je uważać praktycznie za wystarczająco pewne. Postępowa nauka kwestionuje jedynie błędne sposoby interpretacji oraz nie usprawiedliwione uogólnianie zasad dziedziczenia cech krwi i stosowanie ich do innych cech człowieka oraz istot organicznych w ogóle. Dlatego też jeżeli biegły na podstawie porównania cech krwi wyda opinię, że ojcostwo domniemanego ojca jest wyłączone, wynik takiego dowodu należy w zasadzie uważać za bardziej pewny od dowodów ze świadków i stron, które z natury swej nacechowane są w wyższym stopniu subiektywizmem i mogą okazać się obiektywnie nieprawdziwe. Pominięcie opinii biegłego, wyłączającej ojcostwo, tylko ze względu na jej sprzeczność z wynikami dowodów ze świadków i z przesłuchania stron stanowiłoby przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów.” (Wyt. SN w zakresie sądowego ustalenia ojcostwa, C Prez. 166/52 — OSN 31/53).
Identycznie SN w orz., z dn. 6.VII.1948 r. C 393/48 — PiP 11/49 s. 149; z dn. 22.II.1949 r. Wa C 279/48 — DPP 6—9/49 s. 82.
20. „W sprawach o ustalenie ojcostwa dopuszczenie z urzędu dowodu z grupowego badania krwi jest uzasadnione, gdy pozwany kategorycznie zaprzecza, że utrzymywał stosunki cielesne z matką dziecka, a materiał dowodowy nie daje dostatecznej pewności co do faktu obcowania cielesnego stron i nie pozwala uznać obrony pozwanego za bezzasadną”. (orz. SN z dn. 26.II.1953 r. C 2182/52 — OSN 20/54; NP 11/53, s. 77).
21. „Dowód z analizy krwi w sprawie o ustalenie ojcostwa nie powinien być pominięty również w przypadku, gdy ofiarowuje go matka dziecka”. (orz. SN z dn. 21.IV.1950 r. Wa C 320/49 — DPP 7/52 s. 32).
22. „Oceniając odmowę wyrażenia zgody na pobranie krwi matki i dziecka do badania grupowego, sąd powinien w każdym przypadku uwzględnić wszystkie okoliczności mogące mieć wpływ na takie stanowisko strony odmawiającej, jak w szczególności stopień jej uświadomienia, rozwoju umysłowego, środowisko itp.” (orz. SN z dn. 19.IX.1949 r. Wa C 32/49 — DPP 4/50 s. 48). P. także w tej kwestii orz. SN: z dn. 27.I.1955 r. 1 CR 1970/54 — BMS 1/56, s. 46; z dn. 22.II.1948 r. Wa C 279/48 — NP 8—9/48, s. 82.
23. „Mimo znacznej mocy dowodowej dowodu z grupowego badania krwi w sprawach o ustalenie ojcostwa, nie ma podstaw do przyjęcia, by dowód ten nie podlegał ogólnym zasadom obowiązującym odnośnie do powoływania nowych dowodów w postępowaniu rewizyjnym, jeżeli okoliczności sprawy usprawiedliwiają uznanie przez sąd II instancji braku potrzeby tego dowodu.” (orz. SN z dn. 21.I.1950 r. Wa C 320/49 — DPP 7/52 s. 32).
24. „Udział sądu w czynnościach przygotowawczych do opinii biegłych (pobranie krwi) nie jest zawsze konieczny.” (orz. SN z dn. 19.III.1953 r. II C 2980/52 — PiP 2/53 s. 906).
25. Literatura dotycząca dowodów w procesie o ustalenie ojcostwa:
 - a) W. Grzywo-Dąbrowski: Medycyna sądowa dla prawników, W-wa 1957;
 - b) T. G.: Dowód z badania krwi w procesach o ustalenie ojcostwa, BMS 2/1956;

- c) L. Hirszfild: Dochodzenie ojcostwa w świetle nauki o grupach krwi, Wrocław 1948;
 - d) L. Hirszfild: Nowe metody w dochodzeniu ojcostwa, PiP 2/52 s. 258 i n.;
 - e) G. Holleaux: Uwagi o dowodzie ojcostwa w prawie niemieckim, szwajcarskim i francuskim, „Zesz. Nauk. — Przekłady” nr 2/56;
 - f) J. Kobiela: Badania grupowe krwi w świetle najnowszych zdobyczy nauki, NP 6/58 s. 38 i n.;
 - g) G. Michaelides-Nouaros: Dowód ojcostwa a postęp nauki, Prawo Za Granicą 3/57;
 - h) B. Popielski: Znaczenie badań krwi w sprawach sądowych karnych, PiP 8—9/52, s. 245 i n.;
 - i) J. Wsłocki: Badania krwi w procesach o ojcostwo, Pal. 5/59 s. 21 i n.;
 - j) Z. Ziemiński: Postępowanie sądowe w sporach o ustalenie ojcostwa, NP 4/53 s. 27 i n.;
 - k) Z. Ziemiński: Jak dochodzić ojcostwa i alimentów dla dziecka, W-wa 1956;
 - l) Z. Ziemiński: Podłoże sporów sądowych o alimentację dziecka poza-mażeńskiego, W-wa 1954.
- P. również tezę 1 do art. 440 k.p.c.

26. „Dowód z antropologicznego badania w sprawie o ustalenie ojcostwa — w przeciwieństwie do dowodu z grupowego badania krwi — nie może, ze względu na swą istotę, w obecnym stanie nauki stanowić sam przez się podstawy do ustalenia czy też wykluczenia ojcostwa.” (orz. Sądu Wojew. dla m. st. W-wy z dn. 23.VII.1958 r. Cr 923/58 — OSPiKA 80/59).
- K. P.: notka. Patrz także orz. SN z dn. 22.10.1957 r. 4 CR 859/56 — OSPiKA 188/58 (z głosem J. Marowskiego).

V. DOMNIEMANIE. EXCEPTIO FLURIIUM CONCUMBENTIUM

27. „Przy ocenie skutków domniemania z art. 47 § 2 kod. rodz. należy przyjąć, że skoro ustawa nie wyłącza dowodu przeciwnego, dowód taki jest dopuszczalny. Dowód ten musiałby jednak obalić domniemanie z art. 47 § 2 kod. rodz., a więc wykazać, że pozwany nie jest ojcem dziecka. Domniemanie ojcostwa będzie zatem obalone, biorąc rzecz przykładowo, gdy zostanie udowodnione na podstawie opinii biegłych, że pozwany w okresie, na który przypada poczęcie, nie miał zdolności zapłodnienia albo że ojcostwo jego jest wyłączone wobec wyniku dowodu z badania krwi lub też wskutek zestawienia czasu, w którym pozwany obcował z matką dziecka, ze stanem rozwoju dziecka w chwili urodzenia. Ten ostatni przypadek zachodzi np. wówczas, gdy pozwany obcował z matką dziecka jedynie na 6 miesięcy przed urodzeniem się dziecka, a przy porodzie zostało stwierdzone ponad wszelką wątpliwość, że dziecko urodziło się w takim stopniu rozwoju, jaki może osiągnąć tylko przy normalnym czasie trwania ciąży.” (Wyt. SN w zakresie sądowego ustalenia ojcostwa, C Prez. 166/52 — OSN 31/53).
28. „Niedopuszczalne jest jakiegokolwiek przedłużenie okresu ustanowionego w art. 47 § 2 k.r. i zastosowanie domniemania pochodzenia dziecka od danego mężczyzny do przypadku, gdy od dnia obcowania jego z matką dziecka do dnia urodzenia dziecka upłynął chociażby jeden dzień ponad okres 300-dniowy,

przy czym na obliczenie tego okresu nie może mieć wpływu okoliczność, że poród trwał kilka dni. Jednakże nie jest wykluczone prowadzenie dowodu na okoliczność, że dziecko pochodzi ze stosunku cielesnego matki z danym mężczyzną, odbytego na dłużej niż 300 dni przed urodzeniem się dziecka." (orz. SN z dn. 16.XI.1951 r. C 1214/51 — NP 7/52 s. 32 i PiP 4/52, s. 669).

29. „Specyfika sytuacji, w której domniemanie ojcostwa z art. 47 § 2 kod. rodz. formalnie przemawia przeciw kilku osobom, nakazuje oparcie ustalenia, kto jest ojcem dziecka, nie tylko na domniemaniu przemawiającym przeciw pozwanemu, lecz także na szczególnie wnikliwym i wszechstronnym rozważeniu całokształtu zebranego materiału dowodowego. Wynik takiej oceny uzasadni ustalenie ojcostwa pozwanego, o ile ojcostwo innego mężczyzny nie okaże się bardziej prawdopodobne. W przeciwnym razie powództwo będzie oddalone, co umożliwi skierowanie roszczenia przeciw temu mężczyźnie." (Wyt. SN w zakresie sądowego ustalenia ojcostwa, C Prez. 166/52 — OSN 31/53).

Gdy domniemanie przemawia przeciwko pozwanemu i jeszcze innemu mężczyźnie, ale z identycznym stopniem prawdopodobieństwa, nie można oddalić powództwa.

P.: orz. SN z dn. 21.XI.1946 r. C III 720/46 — PiP 10/47, s. 102 oraz glosa Szpunara do tegoż orzeczenia (s. 104). A. Kozaczka: Projekt Kodeksu cywilnego PRL z 1960 r. a tzw. „exceptio plurium concubentium”, NP 3/61 s. 359 i n.

30. Problematykę sądowego ustalania ojcostwa omawiają następujące opracowania:

J. Cagara: Sprawy o ustalenie ojcostwa i roszczenia z nim związane na przestrzeni lat 1950—1960 w jednym powiecie, NP 3/61 s. 369 i n.,

W. Dzieciółowski: Z praktyki sądowej w procesach o ustalenie ojcostwa, Pal. 1/59 s. 67 i n.;

J. Ignatowicz: Proces o ustalenie ojcostwa i o roszczenia z nim związane, NP 12/50 s. 38 oraz 1/51 s. 42 i n.;

J. Ignatowicz: Kilka uwag o procesie o ustalenie ojcostwa i o alimenty po śmierci domniemanego ojca, NP 4/56 s. 94;

J. Ignatowicz: Interwencja uboczna w sprawach o prawa stanu, NP 1/59 s. 21;

J. Ignatowicz. Kodeks rodzinny, W-wa 1959, s. 352—377, 449—493;

J. Krajewski: Zdolność procesowa małoletniej matki w procesie o ustalenie ojcostwa, NP 12/57 s. 121 i n.;

K. Lipiński: Kodeks postępowania cywilnego — Komentarz, W-wa 1961 r., s. 346—359;

J. Sledziński: Zabezpieczenie roszczeń alimentacyjnych dziecka w toku procesu o ustalenie ojcostwa, Pal. 2/58 s. 44 i n.

S. Szer: Prawo rodzinne, W-wa 1954, s. 165—175;

M. Waligórski: Dochodzenie alimentów w procesie, PiP 8—9/51 r. s. 332 i n.;

S. Włodyka: Postępowanie sądowe w sprawach o alimentację, „Zeszyty Nauk. U. J.”, zesz. 4/57 r.

Patrz ponadto opracowania podane przy poszczególnych artykułach (w szczególności tezę 25 do art. 47 k. r.).*

31. Gdy sąd orzeknie (prawomocnie) ustalenie ojcostwa, to wówczas:

a) dziecko nabywa nazwisko ojca, jeśli oczywiście — zgodnie z art. 36 § 2 k.r. — sąd na żądanie dziecka lub matki orzekł o nadaniu nazwiska;

- b) dziecko nabywa prawo do otrzymania alimentów od ojca (art. 35, 39, 71, 73, 74 i 78 k. r.);
 - c) dziecko staje się krewnym ojca i jego krewnych;
 - d) dziecko staje się potencjalnym spadkobiercą ojca (art. 16 pr. spadk. oraz art. 5 § 2 pr. spadk., który to przepis daje przymiot spadkobiercy dziecku poczętemu, jeśli przyjdzie na świat żywe);
 - e) ojciec uzyskuje władzę rodzicielską nad dzieckiem, jeśli sąd tak orzekł (art. 56 § 3 k.r.).
32. P. również uwagi do art. 440 k.p.c.

B. Obowiązek alimentacyjny

Art. 35. Rodzice sprawują pieczę nad osobą i majątkiem dziecka. Obowiązani są troszczyć się o fizyczny i duchowy rozwój dzieci; powinni starać się o ich utrzymanie i wychowanie tak, aby były przygotowane należycie do pracy dla dobra społeczeństwa, odpowiednio do swych uzdolnień.

Art. 39. § 1. Oboje rodzice ponoszą ciężary związane z utrzymaniem i wychowaniem dziecka. Zadośćuczynienie temu obowiązkowi może polegać także w całości lub w części na osobistych staraniach o wychowanie dziecka.

§ 2. Obowiązek utrzymywania dziecka ciąży na rodzicach, dopóki dziecko nie będzie w stanie utrzymywać się samodzielnie.

Art. 71. § 1. Z pokrewieństwa wynika obowiązek alimentacyjny; obowiązek ten obejmuje dostarczanie środków utrzymania, a gdy zachodzi tego potrzeba — środków wychowania.

§ 2. Obowiązek alimentacyjny istnieje tylko między krewnymi w linii prostej oraz między rodzeństwem.

§ 3. Obowiązek alimentacyjny obciąża zstępnych przed wstępnymi, a wstępnych przed rodzeństwem; jeżeli jest kilku zstępnych lub wstępnych — obciąża bliższych stopniem przed dalszymi.

Art. 73. Roszczenie alimentacyjne służy tylko temu, kto jest w niedostatku. Zastrzeżenie to nie dotyczy jednak roszczenia małoletnich dzieci względem rodziców.

Art. 74. Zakres obowiązku alimentacyjnego zależy od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz od zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego.

1. „Dopuszczalne jest dochodzenie roszczeń alimentacyjnych za okres poprzedzający wytoczenie powództwa, a w szczególności roszczeń dziecka pozamałżeńskie względem jego ojca o zaległe świadczenia okresowe z tytułu kosztów wychowania i utrzymania w przypadku, gdy pozostały nie zaspokojone potrzeby lub zobowiązania zaciągnięte przez uprawnionego względem osoby trzeciej na pokrycie tychże kosztów.

Dopuszczalne jest powództwo o zmianę wysokości świadczeń alimentacyjnych zasądzonych prawomocnym wyrokiem lub ustalonych ugodą sądową za okres poprzedzający wytoczenie powództwa, chyba że uprawniony żąda podwyższenia świadczeń alimentacyjnych poza przypadkami wymienionymi w pkt I niniejszej uchwały oraz z zastrzeżeniem przepisu art. 13 dekretu z dnia

27.VII.1949 r. o zaciąganiu nowych i określeniu wysokości nie umorzonych zobowiązań pieniężnych" (uchwała SN w składzie 7 sędziów Wa C 389/49 z 28 IX.1949 r. — NP 7/52 s. 27).

2. „Dziecku, które osiągnąwszy pełnoletność mogłoby utrzymać się samodzielnie, nie służy z mocy art. 73 k.r. roszczenie alimentacyjne względem ojca, o ile ono oddaje się wyższym studiom naukowym uniemożliwiającym mu zarobkowanie, oraz z tego powodu pozostaje w niedostatku, jeżeli stosownie do art. 35 i 39 § 2 k.r. zostało ono przygotowane do pracy dla dobra społeczeństwa odpowiednio do jego zdolności i uzyskało ono możliwość samodzielnego utrzymania się. Natomiast dziecku, które osiągnąwszy pełnoletność mogłoby utrzymać się samodzielnie, służy z mocy art. 73 k.r. i zgodnie z zasadami współzycia społecznego roszczenie alimentacyjne względem rodziców, o ile oddaje się ono wyższym studiom naukowym uniemożliwiającym mu zarobkowanie, oraz z tego powodu pozostaje w niedostatku, jeżeli nie zostało ono przygotowane do pracy odpowiednio do jego zdolności, zaś zamiłowanie, uzdolnienia i pracowitość dziecka pełnoletniego usprawiedliwiają wspomniane studia i dają podstawę do wniosków, iż dzięki nim uzyska ono kwalifikacje umożliwiające mu pracę dla dobra społeczeństwa". (orz. SN z dn. 19.IX.1953 r. C I 874/53 — NP 2/54 s. 90).
3. „Rodzice mają ustawowy obowiązek zapewnienia dzieciom stosownie do swych możliwości osiągnięcie przygotowania zawodowego, odpowiadającego przede wszystkim zdolnościom dzieci, jak i w szczególnych wypadkach przygotowania ich do tego rodzaju pracy, której wykonywaniu nie stoją na przeszkodzie okoliczności dotyczące ich możliwości fizycznych. Z tego też względu ustawowy obowiązek alimentacji nie ustaje w tych wszystkich wypadkach, gdy względy dotyczące dziecka pełnoletniego uzasadniają jego przygotowanie do zawodu, który zapewni mu samodzielne utrzymanie, zwalniając tym samym rodziców od obowiązku alimentacyjnego w przyszłości. Świadczenie renty alimentacyjnej skapitalizowanej w celu uwolnienia się od świadczeń alimentów na przyszłość nie może w systemie prawa rodzinnego nigdy z reguły wywołać tego skutku, że osoba zobowiązana z mocy ustawy do alimentacji może w ten sposób zwolnić się od obowiązku alimentacyjnego." (orz. Sądu Wojew. dla m.st. W-wy z dn. 3.XII.1960 r. Cr 1957/60 — OSPiKA 134/61).
P. także orz. Sądu Wojew. w Bydgoszczy z dn. 5.X.1956 r. III Cr 366/56 (BMS 4/57 s. 40), w którym przyjęto, iż zdobywanie przez niepełnoletniego „środków utrzymania pracą ustawowo wzbronioną i szkodliwą dla jego zdrowia nie może być uważane za uzyskanie możliwości samodzielnego utrzymania się.”
P. także orz. SN z dn. 14.III.1956 r. 4 CZ 48/56 — OSPiKA 19/58.
4. „Małoletnie dzieci mają w zasadzie prawo do utrzymania na takim poziomie, na jakim żyją rodzice." (orz. SN z dn. 5.I.1956 r. 3 CR 919/55 — OSN 74/57).
5. „Zasądzenie alimentów za okres odbywania zasadniczej służby wojskowej może nastąpić, gdy pozwany oprócz uposażenia pobieranego z tytułu odbywania tej służby posiada majątek lub dochód, z którego może uiścić alimenty." (orz. SN z dn. 1.IV.1957 r. CR 163/57 — NP 6/58 s. 124).
Identyczne orz. SN z dn. 18.XI.1955 r. II CR 55/55 — OSN 54/56.
6. „W myśl art. 74 k.r. zakres obowiązku alimentacyjnego zależy z jednej strony od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego, z drugiej — od zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego. Nie decyduje zatem ostatecznie,

jeśli chodzi o osobę zobowiązanego, jaka jest jego wysokość zarobków i dochodów, lecz jakie są możliwości zobowiązanego w tym względzie. Zakres obowiązku alimentacyjnego może i powinien być większy od wynikającego z faktycznych zarobków i dochodów zobowiązanego, jeżeli przy pełnym i właściwym wykorzystaniu jego sił zarobki i dochody byłyby większe, a istniejące warunki społeczno-gospodarcze i ważne przyczyny takiemu wykorzystaniu nie stoją na przeszkodzie." (orz. SN z dn. 9.I.1959 r. 3 CR 212/58 — OSPiKA 41/1960).

J. K.: notka (tamże).

7. „Suma zarobków osiąganych przez zobowiązanego do świadczeń alimentacyjnych nie jest jedynym kryterium podlegającym uwzględnieniu przy rozpoznawaniu sprawy o alimenty. Obok wysokości otrzymywanych zarobków przez pozwanego sąd jest obowiązany ocenić możliwości majątkowe i zarobkowe pozwanego. Zdarzyć się może nawet sytuacja, że pozwany zostanie zobowiązany do świadczeń alimentacyjnych w wysokości jego faktycznych zarobków lub nawet w wysokości przekraczającej wysokość jego zarobków, np. wtedy, gdy pozwany posiada wyuczony zawód dobrze płatny i nie wykonuje go, pracuje nie w pełnym wymiarze godzin itd.” (orz. Sądu Wojew. dla m. st. W-ów z dnia 15.IX.1960 r. Cr 1304/60 — OSPiKA 122/61).
Identycznie: orz. Sądu Wojew. dla wojew. warsz. z dn. 18.IX.1951 r. III Cr 1436/51 („Kodeks Rodzinny” s. 653) oraz orz. Sądu Wojew. w Białymstoku z dn. 19.I.1954 r. III Cr 806/53 — BMS 4/55 s. 27.
8. „Artykuł 13 dekretu o zaciąganiu nowych i określaniu wysokości nie umorzonych zobowiązań pieniężnych, mając wyraźny charakter przepisu szczególnego dla wiarygodności alimentacyjnych, wyłącza możliwość stosowania art. 12 dekretu jako przepisu ogólnego.” (orz. SN z dn. 17.IV.1951 r. C 609/50 — OSN 40/52).
9. „Okoliczność, że art. 60 pr. rodz. został uchylony w dniu wejścia w życie kodeksu rodzinnego, nie pozbawia zasadności roszczeń alimentacyjnych dziecka, nie pochodzącego od męża matki, skierowanych przeciwko spadkobiercom ojca, zmarłego przed wejściem w życie kodeksu rodzinnego, i to nie tylko za czas do dnia wejścia w życie tego kodeksu, lecz również za czas dalszy.” (orz. SN z dn. 3.XI.1951 r. C 334/51 — OSN 16/53).
10. „Z mocy art. 371 § 1 pkt 4 k.p.c. można oprzeć rewizję na uchybieniu art. 329 § 2 k.p.c., jeżeli sąd nie przyznał alimentów ponad żądanie strony uprawnionej mimo istnienia przesłanek ku temu.” (uchwała składu 7 sędziów SN z dn. 29.IV.1957 r. 1 CO 40/56 — NP 1/58 s. 105, OSPiKA 58/57 i PiP 1/58 s. 155).
11. „Ustalenie wysokości potrzeb osoby uprawnionej do alimentów i możliwości materialnych osoby zobowiązanej do ich ponoszenia, jako stanowiące istotny element rozstrzygnięcia sprawy alimentacyjnej, powinno być dokonane przez sam sąd orzekający; przerzucanie tych ustaleń na osoby trzecie, powołane w charakterze biegłych, nie jest dopuszczalne.” (orz. SN z dn. 29.XI.1949 r. Wa C 167/49 — NP 2/51 s. 62).
12. „Wyrok, który zapada w sprawie o podwyższenie alimentów, wytoczonej na podstawie art. V przep. wpr. pr. rodz. i art. V ust. 2 przep. wpr. k.p.c., powinien w sposób wyraźny i nie budzący wątpliwości zawierać orzeczenie ustalające nową wysokość świadczeń alimentarnych, zasądzonych poprzednio prawomocnym wyrokiem lub ustalonych ugodą sądową, i nie powinien zasą-

dzać alimentów w nowej wysokości w oderwaniu od poprzedniego wyroku zasądającego alimenty." (orz. SN z dn. 22.II.1949 r. Wa C 277/48 — DPP 10/49 s. 50).

13. „Wysokość alimentów na rzecz dziecka winna być ustalona w stosunku do obecnych potrzeb dziecka i nie mogą być uwzględnione przewidywane dopiero w przyszłości koszty nauki, wydatki szkolne itp.; w razie późniejszego wzrostu potrzeb dziecka alimenty mogą być zawsze podwyższone" (orz. SN z dn. 10.X. 1950 r. C 300/50 — PiP 10/51 r. s. 625).
Pogląd ten podziela W. Żywicki („Rozwód", s. 103 i n.). Nie zgadzają się natomiast z tą tezą: Z. Wiszniewski („Kodeks rodzinny", s. 265) oraz B. Dobrzański („O dopuszczalności zasądzenia alimentów na rzecz dzieci w wysokości określonej procentowo" — NP 5/53, s. 38).
14. Określenie wysokości alimentów „procentowo w stosunku do zarobków zobowiązanego (...) nie może być uznane za zgodne z prawem i słusnością" (orz. SN z dn. 20.IV.1950 r. Ł C 318/50, cyt. przez W. Żywickiego: Rozwód, s. 100). Identyfikacyjny pogląd reprezentuje Z. Pawłowski w artykułach: W kwestii ustalania wysokości zobowiązań alimentacyjnych (PiP 12/51 s. 924 i n.) oraz O sposobie oznaczania obowiązku alimentacyjnego (NP 12/53, s. 49). Natomiast B. Dobrzański krytykuje ten pogląd i wypowiada się za dopuszczalnością zasądzenia alimentów w wysokości określonej procentowo (glosa do orz. SN Ł C 318/50 — PiP 5—6/51, s. 1006 oraz artykuł: O dopuszczalności zasądzenia alimentów na rzecz dzieci w wysokości określonej procentowo. NP 5/53, s. 31 i n.).
15. W związku z wykonywaniem świadczeń alimentacyjnych powstaje zagadnienie roszczeń regresowych (art. 72 k.r. oraz art. 122¹ k.z.). W kwestii tej B. Dobrzański zajmuje następujące stanowisko: „Wyjątkowo przepis art. 122¹ k.z. odnosi się także do roszczeń regresowych między rodzicami, mimo że są oni w stosunku do dziecka „krewnymi w tym samym stopniu" („Kodeks rodzinny", s. 648).
P. także w tej kwestii S. Grzybowski: Roszczenia zwrotne w procesie alimentacyjnym a problem nieprzenoszalności roszczeń alimentacyjnych (NP 1/56 s. 41 i n.).
K. Lipiński w książce: Prawo cywilne (tom I, s. 210 i n.) podaje liczne orzeczenia SN odnoszące się do zagadnienia roszczeń regresowych.
16. Problematykę roszczeń alimentacyjnych omawiają — poza już wymienionymi — następujące opracowania:
B. Dobrzański: Kodeks rodzinny, s. 292 i n.;
W. Dzieciołowski: Z praktyki sądowej w procesach o ustalenie ojcostwa, Pal. 1/59 s. 67 i n.;
Z. Gąsior: Obowiązek alimentacyjny rodziców względem małoletnich dzieci, NP 4/56 s. 106 i n.;
S. Grzybowski: Prawo alimentacyjne w uwarunkowaniu historycznym, „Zesz. Nauk. UJ" 1/55 s. 104 i n.;
S. Grzybowski: Ustalenie wysokości świadczeń alimentacyjnych, NP 11—12/56 s. 26 i n.;
S. Grzybowski: Obowiązek alimentacyjny krewnych, „Zesz. Nauk. UJ" 4/57 s. 132;
J. Gwiazdomorski: Krewni uprawnieni do żądania i obowiązani do dostarczenia środków utrzymania, PiP 1/54 s. 80;

- J. Gwiazdomorski: Treść i zakres obowiązku alimentacyjnego między krewnymi, PiP 9/54 s. 45;
- T. Hilarowicz: Czy obowiązek alimentacyjny obejmuje obowiązek leczenia na koszty prowadzenia procesu cywilnego, Pal. 4/57, s. 66 i n.;
- J. Ignatowicz: Proces o ustalenie ojcostwa i o roszczenia z nim związane, NP 12/50 s. 38 i 1/51 s. 42;
- J. Ignatowicz: Obowiązek alimentacyjny krewnego dalszego stopnia, NP 5/51 s. 38 i n.;
- K. Lipiński: Dochodzenie i egzekucja alimentów, PZS 6/55 s. 14 i n.;
- J. Łukaszewicz: Sprawy o zwolnienie od egzekucji mającej zaspokoić roszczenia alimentacyjne, NP 10/54 s. 74 i n.;
- S. Szer: Prawo rodzinne, W-wa 1954, s. 219 i n.;
- S. Szer: Zagadnienia prawa alimentacyjnego, PiP 7—8/53 s. 396 i n.;
- M. Sawczuk: Umorzenie i egzekucja alimentów z art. 573 § 1 pkt 2 k.p.c., NP 6/59 s. 670 i n.;
- A. Stelmachowski: Rozwiązanie nie do przyjęcia, NP 3/57 s. 97 i n.;
- M. Waligórski: Dochodzenie alimentów w procesie, PiP 8—9/51 s. 332 i n.;
- E. Wierzbowski: Rozpoznawanie powództw o alimenty na rzecz obywateli radzieckich, NP 10/56 r. s. 64 i n. oraz 7—8/57 s. 144;
- E. Wierzbowski: O ustalenie wysokości alimentów i ich egzekucji w wypadkach zamieszkiwania jednej ze stron za granicą, BMS 11/56 s. 22 i n.;
- J. Winiarz: Obowiązek alimentacyjny, W-wa 1956;
- S. Włodyka: Postępowanie sądowe w sprawach o alimentację, „Zesz. Nauk. UJ” 4/57 s. 227 i n.;
- W. Żywicki: Rozwód, s. 93 i n.

Art. 77. § 1. Ojciec, nie będący mężem matki dziecka, jest obowiązany przyczynić się w rozmiarze odpowiadającym względem słuszności do pokrycia wydatków związanych z ciążą i porodem oraz kosztów trzymiesięcznego utrzymania matki w okresie porodu. Z ważnych powodów matka może żądać udziału ojca w kosztach swego utrzymania przez czas dłuższy niż trzy miesiące.

§ 2. Jeżeli wskutek ciąży lub porodu matka poniosła bez swej winy inne konieczne wydatki albo szczególne straty majątkowe, może ona żądać, aby ojciec pokrył odpowiednią część tych wydatków lub strat.

§ 3. Roszczenia przewidziane w niniejszym artykule przedawniają się z upływem lat trzech od porodu.

1. Wydatkami związanymi z ciążą i porodem są „wszystkie wydatki, które stały się potrzebne wskutek ciąży lub porodu, których by matka dziecka nie miała, gdyby nie była w ciąży albo gdyby nie rodziła.” (orz. SN z dn. 8.X. 1953 r. I C 1261/53, cyt. w „Kodeksie rodzinnym” s. 660).
2. Roszczenia te należą się matce nawet wówczas, gdy dziecko urodziło się nieżywe.
3. Roszczenia związane z wydatkami na poród i ciążę nie są roszczeniami alimentacyjnymi w sensie ścisłym i nie korzystają ze szczególnych przywilejów roszczeń alimentacyjnych (B. Dobrzański: Kodeks rodzinny, s. 658).

Art. 78. W przypadku, gdy ojcostwo mężczyzny, nie będącego mężem matki dziecka, zostało uwiarygodnione, matka może żądać, aby jeszcze

przed urodzeniem się dziecka wyłożył on odpowiednią sumę na koszty utrzymania matki przez trzy miesiące w okresie porodu, jak również utrzymania dziecka przez pierwsze trzy miesiące po urodzeniu. Termin i sposób zapłaty tych sum określa sąd.

1. „Z zestawienia tekstów art. 78 k.r. i 876 k.p.c. wynika, że przepisy te dotyczą tego samego zagadnienia, przy czym art. 78 k.r. normuje materialnoprawną dopuszczalność roszczeń o alimenty przed urodzeniem się dziecka, a art. 876 k.p.c. — tryb postępowania w tych sprawach.” (B. Dobrzański: Kodeks rodzinny, s. 661).
2. „Przewidziane w art. 78 k.r. i art. 876 k.p.c. uprawnienia nie przysługują kobietom zamężnym, gdy ojcem mającego się narodzić dziecka jest mąż matki”. (orz. Sądu Wojew. w Ziel. Górze z dn. 28.VI.1956 r. II Cz 31/1956 — BMS 5/56 s. 48).
3. Patrz J. Ignatowicz: Art. 78 k.r. oraz art. 876 k.p.c., NP 2/51.

C. Władza rodzicielska

Art. 56 § 1. Władza rodzicielska służy obojemu rodzicom.

§ 2. Jeżeli jedno z rodziców nie żyje lub nie jest znane albo nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych, władza rodzicielska służy drugiemu z rodziców. To samo dotyczy przypadku, gdy jedno z rodziców jest pozbawione władzy rodzicielskiej albo gdy jego władza uległa zawieszeniu.

§ 3. W razie sądowego ustalenia ojcostwa sąd orzeka także, czy ojcu służyć będzie władza rodzicielska.

1. „W razie sądowego ustalenia ojcostwa kwestia przyznania ojcu władzy rodzicielskiej pozostawiona jest decyzji sądu, który powinien o tym orzec w wyroku.” „Okoliczności, które z uwagi na dobro dziecka i interes społeczeństwa mają istotne znaczenie przy podejmowaniu przez sąd decyzji o tym, czy ojcu służyć będzie władza rodzicielska, będą się na ogół sprowadzały do przesłanek dotyczących: a) stosunku ojca do dziecka, b) wzajemnego stosunku rodziców, c) kwalifikacji moralnych i postawy społeczno-politycznej.” (Wyt. SN z dn. 6.XII.1952 r., C. Prez. 166/52 — OSN 31/53).
2. „Sąd Wojewódzki z urzędu orzeka o tym, czy ojcu służyć będzie władza rodzicielska, gdy sąd I instancji żadnego orzeczenia w tym przedmiocie nie wydał.” (orz. Sądu Wojew. w Olsztynie III Cr 126/51 z 21.VI.1951 r. i III Cr 134/51 z 6.VII.1951 r. — NP 8—9/52 s. 75).

D. Nazwisko dziecka

Art. 36 § 1. Dziecko nosi nazwisko ojca. Jeżeli ojciec nie jest znany, dziecko nosi nazwisko matki. Jeżeli oboje rodzice nie są znani, nazwisko nadaje dziecku władza opiekuńcza.

§ 2. Jeżeli ojcostwo dziecka zostało ustalone sądownie, sąd na żądanie dziecka lub matki nadaje dziecku nazwisko ojca w wyroku ustalającym

ojcostwo bądź w odrębnym postanowieniu, wydanym w postępowaniu niespornym.

1. „Z art. 36 § 2 kod. rodz. wynika, że gdy ojcostwo dziecka jest ustalone sądownie, matka lub dziecko mają prawo ocenić, czy nadanie dziecku nazwiska ojca jest zgodne z dobrem dziecka, obojętne zaś jest stanowisko ojca dziecka; ocena ta nie podlega kontroli sądu i w przypadku zgłoszenia wniosku o nadanie nazwiska sąd musi je nadać.
Zgłoszony przez matkę lub dziecko wniosek o nadanie dziecku nazwiska ojca może być cofnięty. W takim przypadku — ze względu na charakter żądania — sąd może odmówić udzielenia zgody na cofnięcie wniosku tylko wyjątkowo, w szczególności gdy zachodzą dostateczne podstawy do przyjęcia, że decyzja matki lub dziecka o cofnięcie wniosku jest wyraźnie sprzeczna z dobrem dziecka.” (orz. SN z dn. 6.VI.1954 r. I C 606/54 — OSN 97/54).
2. „Nadanie dziecku nazwiska ojca jest niedopuszczalne, gdy dziecko jest pełnoletnie (art. 38 kod. rodz.)”. (Wyt. SN z dn. 6.XII.1952 r., C Prez. 166/52 — OSN 31/53).
„Nadanie nazwiska może nastąpić także w przypadku, gdy dziecku z mocy art. 37 § 2 kod. rodz. nadane zostało już poprzednio nazwisko męża matki.” (Wyt. SN z dn. 6.XII.1952 r., C Prez. 166/52 — OSN 31/53).
Nadanie nazwiska „jest obligatoryjne, gdy tylko żądają go dziecko lub matka.” (Wyt. SN z dn. 6.XII.1952 r., C Prez. 166/52 — OSN 31/53).
3. P. także orz. SN z dn. 28.V.1948 r. Wa C 100/48 — OSN 27/49 oraz B. Dobrzański: Odpowiedź prawna, PiP 2/48 s. 112.

PRZEPISY WPROWADZAJĄCE KODEKS RODZINNY

(Ustawa z dnia 27 czerwca 1950 r. — Dz. U. z dnia 22.VIII.1950 r. Nr 34, poz. 309).

Art. II. Uchyla się wszelkie ograniczenia, dotyczące stanowiska prawnego dzieci, które nie pochodzą od męża matki (dzieci pozamałżeńskie).

Art. X. Przepisy kodeksu rodzinnego stosuje się do stosunków nim objętych, chociażby powstały przed jego wejściem w życie, jeżeli przepisy poniższe inaczej nie stanowią.

1. „Dziecko pozamałżeńskie, którego powództwo przeciw ojcu o alimenty zostało pod rządem kodeksu cywilnego z 1896 r. oddalone wskutek zarzutu plurium concumbentium, może wystąpić z nowym powództwem przeciwko tej samej osobie o ustalenie ojcostwa i o ponoszenie kosztów utrzymania na podstawie przepisów prawa rodzinnego.” (uchwała składu 7 sędziów SN z dn. 20.III.1950 r. I C Prez. 49/50 — DPP 8—9/50 s. 91).
2. „Z przepisu art. XIII przep. wpr. pr. rodz. nie wynika bynajmniej, aby osoby, których powództwo o ustalenie ojcostwa i alimenty uległo pod rządem ustaw dzielnicowych oddaleniu, mogły ponownie — wbrew zasadzie art. 382 k.p.c. — wystąpić z nowym takim samym powództwem opartym na przepisach prawa rodzinnego, które rozszerzyły uprawnienia dzieci pozamałżeńskich.” (orz. SN z dn. 12.VII.1949 r. C 793/49 — PiP 3/50 s. 109).

Stanowisko to krytykuje B. Dobrzański w głosie drukowanej tamże, wypowiadając się za dopuszczalnością wytaczania (w tym wypadku) spraw o ustalenie ojcostwa i alimenty.

Art. XXVII. § 1. Jeżeli ojcostwo mężczyzny, który nie jest mężem matki, zostało ustalone w sposób przewidziany w przepisach obowiązujących przed dniem wejścia w życie kodeksu rodzinnego, dziecko nabywa z dniem wejścia w życie tego kodeksu wszystkie prawa i obowiązki względem ojca i jego rodziny, wynikające z kodeksu rodzinnego i przepisów niniejszej ustawy. Orzeczenia sądowego, zasądzającego jedynie środki alimentacyjne na rzecz dziecka, nie uważa się za orzeczenie ustalające ojcostwo.

§ 2. Przepis paragrafu poprzedzającego nie narusza praw nabytych przez osoby trzecie przed dniem wejścia w życie kodeksu rodzinnego.

1. „Prawomocne orzeczenie sądowe, zasądzające przed wejściem w życie k.r. na rzecz dziecka pozamałżeńskiego jedynie środki alimentacyjne, nie ma mocy wiążącej w postępowaniu o ustalenie ojcostwa, skierowanym przeciw pozwanemu z pierwszego procesu.” (NP — Dział instr.-szkol. — 4/51 s. 50).
2. „Dziecko pozamałżeńskie, którego powództwo przeciwko ojcu o alimenty zostało prawomocnie oddalone przed wejściem w życie k.r., może po wejściu w życie tego kodeksu wytoczyć powództwo o ustalenie ojcostwa, nie może natomiast wystąpić z powództwem przeciwko ojcu o alimenty ani osobno, ani łącznie z żądaniem ustalenia ojcostwa. Powództwo o alimenty staje się dopuszczalne dopiero w takim razie, gdy ojcostwo zostanie prawomocnie ustalone. Jeżeli po prawomocnym zasądzeniu alimentów od danego mężczyzny — według przepisów dotychczasowych — nastąpi — pod rządem kodeksu rodzinnego — prawomocne oddalenie powództwa o ustalenie jego ojcostwa, obowiązek alimentacyjny wygasa. Dłużnik miałby w takim razie możliwość wytoczenia powództwa z art. 573 § 1 pkt 2 k.p.c. lub art. V prz. wpraw. k.p.c.” (orz. SN z dn. 23.X.1951 r. C 1206/51 — NP 8—9/52 s. 79).
3. „W przypadku gdy ojcostwo mężczyzny, który nie był mężem matki, zostało ustalone w sposób przewidziany w przepisach obowiązujących przed dniem 1 października 1950 r. (art. XXVII § 1 przepisów wprowadzających kodeks rodzinny), dziecko nie dziedziczy po ojcu i członkach jego rodziny, zmarłych przed powyższą datą (art. XXVII § 2 przepisów wprowadzających kodeks rodzinny).” (uchwała składu 7 sędziów SN z dn. 22.IX.1951 r. C 426/51 — OSN 5/52).
4. „Dzieci urodzone poza małżeństwem nie dziedziczą po swym ojcu i członkach jego rodziny, zmarłych przed wejściem w życie kodeksu rodzinnego, nie tylko wówczas, gdy ojcostwo dziecka zostało sądowo ustalone w sposób przewidziany w przepisach obowiązujących przed wejściem w życie kodeksu rodzinnego, lecz także wówczas, gdy ustalenie ojcostwa nastąpiło pod rządem kodeksu rodzinnego.” (orz. SN z dn. 11.VI.1956 r. I CR 519/55 — OSN 33/58 i NP 10/57 s. 116).
5. „Okoliczność, że przepis art. 60 pr. rodz. został uchylony w dniu wejścia w życie kodeksu rodzinnego, nie pozbawia zasadności roszczeń alimentacyjnych dziecka, nie pochodzącego od męża matki, skierowanych przeciwko spadkobiercom ojca, zmarłego przed wejściem w życie kodeksu rodzinnego, i to nie tylko za czas do dnia wejścia w życie tego kodeksu, lecz również za czas dalszy” (orz. SN z dn. 4.XI.1951 r. C 334/51 — PiP 5—6/52 s. 885).

6. P. w tej materii: M. Szaciński: Prawa spadkowe dzieci pozamażeńskich w świetle przepisów obowiązujących w PRL, Pal, 6/59 s. 26 i n.; orz. SN z dn. 30.X.1948 r. C Prez. 399/48 — OSN 63/48.

KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

(Dz. U. z 1950 r. Nr 43, poz. 394; sprost.: Dz. U. z 1950 r. Nr 53, poz. 489; zmiany: Dz. U. z 1950 r. Nr 49, poz. 445 i 446; z 1952 r. Nr 1, poz. 5; z 1953 r. Nr 23, poz. 90, Nr 29, poz. 113, Nr 46, poz. 226; z 1954 r. Nr 1, poz. 2, Nr 25, poz. 93; z 1955 r. Nr 10, poz. 65; z 1956 r. Nr 2, poz. 13 oraz z 1958 r. Nr 18, poz. 75).

Art. 4. Każdy przebywający w Polsce może być pozwany przed sąd. Spośród osób, przebywających w innym państwie, obywatele polscy mogą być pozwani przed sąd o prawa stanu, o roszczenia zaś majątkowe zarówno obywatele, jak cudzoziemcy, jeżeli w Polsce znajduje się ich majątek lub przedmiot sporu, a także gdy chodzi o spadek otwarty w Polsce lub o zobowiązania, które na jej obszarze powstały lub mają być wykonane.

1. Na tle wykładni art. 4 powstało w teorii i praktyce wiele wątpliwości. W książce Z. Krzemińskiego i W. Żywickiego (Rozwód, W-wa 1961, s. 125 i n.) podano aktualny stan orzecznictwa i doktryny w tej kwestii. Poza wymienionymi tam opracowaniami należy jeszcze wymienić dwie publikacje, które ukazały się ostatnio:

- a) J. Rajski: Jurysdykcja krajowa a właściwość sądów w sprawach cywilnych, PiP 4—5/61 r., s. 677 i n.;
- b) J. Rajski: Jurysdykcja sądów polskich w sprawach rozwodowych cudzoziemców oraz obywateli polskich zamieszkałych za granicą, NP 6/61 s. 745 i n.

P. także: J. Ignatowicz: Kodeks rodzinny, s. 486—487.

2. „Cudzoziemiec nie przebywający w kraju nie może być pozwany przed sąd polski o ustalenie ojcostwa ani o nadanie dziecku pozamażeńskiemu nazwiska, i to także wówczas, gdy powód łącznie z tymi żądaniem dochodzi roszczeń alimentacyjnych, może być natomiast pozwany przez sąd polski o alimenty z tytułu ojcostwa pozamażeńskiego. W ostatnim jednak wypadku powództwo może odnieść skutek tylko wtedy, gdy dziecko zostało wcześniej uznane lub gdy jego ojcostwo zostało przedtem przez sąd ustalone.” (orz. SN z dn. 12.III.1957 r. 1 CO 43/56 — OSN 91/57, OSPiKA 3/57 i PiP 11/57, s. 912).

Z tezą tą nie zgadza się B. Walaszek w pracy: Sądowe ustalenie nieślubnego ojcostwa w polskim prawie międzynarodowym prywatnym, Kraków 1959, s. 45 i n.

3. Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dn. 18.XI.1955 r. w sprawie 4 CR 652/55 (OSN 31/58, OSPiKA 18/58) przyjął, że osoba zamieszkała w Polsce może pozwać przed sąd polski cudzoziemca o alimenty (w omawianej sprawie chodziło o alimenty dla dziecka z małżeństwa).

P. glosa A. Woltera (OSPiKA 18/58).

4. „Z faktu, że umawiające się strony: PRL i ZSRR uzgodniły jurysdykcję w sprawach pomiędzy dziećmi a rodzicami, plynie wniosek, że wyroki, wydane w sprawach tych na obszarze jednej umawiającej się strony w ramach uzgodnionej jurysdykcji powinny być uznawane na obszarze drugiej umawiającej się strony. Tam gdzie nie ma jurysdykcji, nie można stosować normy o uzgodnionym w umowie właściwym prawie materialnym (art. 31, 32 umowy zawartej 28.XII.1957 r.), a tym samym nie można stosować tych norm, jeżeli wyroki w zakresie danych stosunków nie będą uznane.” (orz. SN z dn. 27.IV.1960 r. 2 CR 635/59 — PiP 4—5/61 r. s. 816).

5. W wymienionej wyżej pracy Z. Krzemińskiego i W. Żywickiego (Rozwód, s. 130) wyliczono umowy międzynarodowe i umowy dwustronne regulujące zagadnienia jurysdykcyjne. Do powyższego należy uzupełniająco podać nowe umowy zawarte po oddaniu książki do druku, a mianowicie:

a) umowę z CSRS,

b) Konwencję o dochodzeniu roszczeń alimentacyjnych za granicą (sporządzoną w Nowym Yorku 20.VI.1956 r.). Konwencja ta została ratyfikowana przez Polskę (Dz. U. z 1961 r. Nr 17, poz. 87 i 88).

6. „Z zestawienia treści postanowień art. 52 lit. a) oraz art. 31—33 Umowy (z ZSRR — przyp. mój Z. K.) z dnia 28 grudnia 1957 r. o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych (Dz. U. z 1958 r. Nr 32, poz. 147) wynika, że jeżeli chodzi o sprawy rodzinne, to postanowienia art. 31 i 32, zawierających normy kolizyjne, oraz art. 33, będącego normą jurysdykcyjną, mają zastosowanie tylko do stosunków prawnych między rodzicami a dziećmi urodzonymi po dniu 8 czerwca 1958 r. Z tych względów Umowa generalnie wyłączyła spod swego działania dzieci urodzone przed datą wejścia w życie Umowy.” (orz. SN z dn. 27.IV.1960 r. 2 CR 540/60 — OSPiKA 333/60). P. także orzeczn. SN: I CO 37/59 — RPE 4/59 i CR 356/60 — Prawo i Życie 14/60.

P. również: notka (druk. tamże) oraz E. Wierzbowski: Umowa o pomocy prawnej i stosunkach prawnych między Polską a Związkiem Radzieckim w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych (Pal. 5—6/58, s. 63 i n.).

Art. 10. Do właściwości sądów powiatowych należą wszystkie sprawy z wyjątkiem spraw, zastrzeżonych dla sądów wojewódzkich.

Art. 11. Do właściwości sądów wojewódzkich należą sprawy:

1) o prawa niemajątkowe i łącznie z nimi poszukiwane roszczenia majątkowe z wyjątkiem spraw o ustalenie ojcostwa i o rozwód,

2)

3)

4)

Art. 28. Powództwo o wszelkie roszczenia alimentacyjne oraz powództwo o ustalenie ojcostwa i o związane z nim roszczenia wytoczyć można według miejsca zamieszkania powoda.

1. Sprawy o ustalenie ojcostwa i łącznie z nimi poszukiwane roszczenia majątkowe rozpoznają sądy powiatowe.

2. „Właściwość z art. 28 k.p.c. służy więc tylko powództwu osoby dochodzącej swego materialnoprawnego roszczenia alimentacyjnego względem strony pozwanej, także roszczenia z art. 122¹ k.z.” Jeśli przeto zobowiązany dochodzi obniżki kwot alimentacyjnych (art. 41 k.r., art. V p.w.k.p.c.), to nie może on

korzystać z dobrodziejstw art. 28 k.p.c. (orz. SN z dn. 19.III.1955 r. I CO 8/55 — OSN 1/56 i PiP 3/56 s. 608).

3. „Roszczenia z art. 122¹ k.z. o zwrot kosztów utrzymania lub wychowania stanowią roszczenie alimentacyjne w rozumieniu art. 28, 153 § 5, 209 § 3, 236 § 2, 329 § 2 pkt 2 i 644 § 2 k.p.c., jak również roszczenie majątkowe ze stosunków rodzinnych w rozumieniu art. 380 § 2 k.p.c.” (uchwała składu 7 sędziów SN z dn. 29.I.1954 r. I C 3074/52 — OSN 68/55).

Art. 153. § 1.

§ 2

§ 3

§ 4

§ 5. W sprawach o wszelkie roszczenia alimentacyjne, jak również w sprawach o ustalenie ojcostwa i o związane z nim roszczenia, przewodniczący przed ustanowieniem kuratora przeprowadzi stosowne dochodzenie w celu ustalenia miejsca zamieszkania lub pobytu pozwanego.

1. Identyczny obowiązek nakłada na sąd § 60 pkt 2 regulaminu czynności sądów wojewódzkich i powiatowych w sprawach cywilnych i karnych (Dz. U. z 1953 r. Nr 44, poz. 216).
2. P. tezę 3 do art. 28 k.p.c.

Art. 209. § 1

§ 2.

§ 3. Gdy przedmiotem powództwa są prawa niemajątkowe, roszczenia alimentacyjne, roszczenia ze stosunku pracy lub roszczenia o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym, skuteczność cofnięcia pozwu, zrzeczenia się lub ograniczenia roszczenia zależna jest od zgody sądu. Sąd udzieli powyższej zgody w przypadku, gdy cofnięcie pozwu lub zrzeczenie się albo ograniczenie roszczenia nie są sprzeczne z interesem Państwa Ludowego ani z interesem osób uprawnionych.

1. Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 3.VII.1957 r. 4 CR 238/56 (OSPIKA 102/58) przyjął, że w sprawach wymienionych w § 3 niepotrzebne jest zezwolenie pozwanego na cofnięcie pozwu. Zasada ta miałaby przeto zastosowanie do spraw o ustalenie ojcostwa i alimenty. Poglądu tego nie podziela Z. Wiszniewski w głosie do powyższego orzeczenia. Uważa on, że po rozpoczęciu rozprawy skuteczność cofnięcia pozwu (zrzeczenia się lub ograniczenia roszczenia) zależna jest nie tylko od zgody sądu, ale i zgody pozwanego. Pogląd ten podziela natomiast K. Lipiński: Kodeks postępowania cywilnego — Komentarz, W-wa 1961 r., s. 156. P. również w tej kwestii W. Siedlecki: Przegląd orzecznictwa SN, PiP 1/59 s. 111.
2. „Zgłoszony przez matkę lub dziecko wniosek o nadanie dziecku nazwiska ojca może być cofnięty. W takim przypadku — ze względu na charakter żądania — sąd może odmówić udzielenia zgody na cofnięcie wniosku tylko wyjątkowo, w szczególności gdy zachodzą dostateczne podstawy do przyjęcia, że decyzja matki lub dziecka o cofnięciu wniosku jest wyraźnie sprzeczna z dobrem dziecka. (orz. SN z dn. 6.VI.1954 r. I C 606/54 — OSN 97/54).
3. P. tezę 3 do art. 28 k.p.c.

Art. 231. § 1.

§ 2. W przypadkach, w których do skuteczności cofnięcia pozwu oraz zrzeczenia się lub ograniczenia roszczenia potrzebna jest zgoda sądu, zgoda ta wymagana jest również do zawarcia ugody sądowej.

1. Wobec tego, że ugoda dotycząca ustalenia ojcostwa nie rodziłaby skutków prawnych (p. tezę 7 do art. 440 k.p.c.), zasada wyrażona w § 2 art. 231 k.p.c. może mieć zastosowanie jedynie w części dotyczącej alimentów.

Art. 236. § 1.

§ 2. W sprawach o roszczenia alimentacyjne sąd może z urzędu przeprowadzać stosowne dochodzenia dla ustalenia stanu majątkowego i zarobków stron.

1. „Ponadto przepisy kod. post. cyw. wskazują sprawy, co do których ze względu na ich przedmiot z góry zakładają, że występuje w nich w szczególny sposób interes społeczny, a mianowicie sprawy, których przedmiotem są prawa niemajątkowe albo roszczenia alimentacyjne, ze stosunku pracy lub o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym (art. 209 § 3, 329 § 2, pkt 2, 380 § 2 k.p.c.). Jakkolwiek przepisy te odnoszą się do zasady dyspozycyjności, nie wkraczają zaś bezpośrednio w zagadnienia będące przedmiotem niniejszych wytycznych, nie może jednak ulegać wątpliwości, że wynikająca z tych przepisów ogólna troska ustawodawcy o zabezpieczenie interesu społecznego, jakiego te sprawy dotyczą, nakazuje sądowi i w tych przypadkach korzystać z przepisu art. 236 k.p.c. Ma to miejsce zwłaszcza w sprawach ze stosunku małżeństwa, ze stosunku rodziców i dzieci oraz w sprawach, których przedmiotem są roszczenia alimentacyjne (o których mówi ponadto specjalnie przepis § 2 art. 236 k.p.c.) lub roszczenia ze stosunku pracy.” (uchwała całej Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dn. 27.VI.1953 r. C Prez. 195/52 — OSN 95/53, zawierająca Wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w przedmiocie stosowania w cywilnym postępowaniu spornym przepisu art. 236 k.p.c., a zwłaszcza jego § 1).
2. Patrz także Wytyczne w zakresie sądowego ustalenia ojcostwa (uchwała całej Izby SN z dn. 6.XII.1952 r. C Prez. 166/52 — OSN 31/53).
3. P. tezę 3 do art. 28 k.p.c.

Art. 329. § 1. Sąd nie ma prawa wyrokować co do rzeczy, która nie była przedmiotem żądania, ani zasądzać ponad żądanie.

§ 2. Przepisy paragrafu poprzedzającego nie stosuje się:

1)

2) **gdy przedmiotem powództwa są roszczenia alimentacyjne, ze stosunku pracy lub o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym.**

1. „Sąd orzekający w sprawie o zasądzenie alimentów lub innych świadczeń majątkowych na rzecz dziecka pozamałżeńskiego lub jego matki nie może — w razie niezgłoszenia żądania o ustalenie ojcostwa — ustalić ojcostwa z urzędu, na podstawie art. 329 § 2 k.p.c., w wyroku zasądzającym świadczenia majątkowe.” (orz. SN z dn. 14.VII.1951 r. C 524/51 — OSN 48/52, PiP 3/52: s. 507 i NP 1/52 s. 44).

2. „Z mocy art. 371 § 1 pkt 4 k.p.c. można oprzeć rewizję na uchybieniu art. 329 § 2 k.p.c., jeżeli sąd nie przyznał alimentów ponad żądanie strony uprawnionej mimo istnienia przesłanek ku temu.” (orz. SN z dn. 29.IV.1957 r. — OSN 4/58, OSPiKA 58/57, NP 1/58 s. 105 i PiP 1/58 s. 155).

Art. 341. § 1. Sąd nada wyrokowi przy jego wydaniu rygor natychmiastowej wykonalności, jeżeli zasądza alimenty lub należność za pracę.

§ 2.

§ 3.

1. Z tekstu przepisu art. 341 § 1 k.p.c. wynika, że na sądzie ciąży obligatoryjny obowiązek nadania rygoru wyrokowi zasądzającemu alimenty. Wniosek strony w tym przedmiocie jest zbyteczny.
2. „Wyrokiem ustalającym ojcostwo i równocześnie zasądzającym na rzecz dziecka alimenty sąd winien nadać rygor natychmiastowej wykonalności tylko w części dotyczącej alimentów. Żądanie nadania tego rygoru co do pozostałej części należy oddalić. Zasada ta odnosi się również do wyroków zaocznych.” (NP 10/50, Odpow. prawna s. 61).
3. „Art. 341 § 1 k.p.c. nakładający na sąd obowiązek nadania rygoru wyrokowi zasądzającemu alimenty może być zastosowany do alimentów w rozumieniu kodeksu rodzinnego, to jest alimentów w ścisłym znaczeniu, a nie renty zasądzonej od osoby obcej.” (orz. SN z dn. 18.IV.1957 r. 4 CZ 81/57 — NP 5/58 s. 113).

Art. 343. § 1. Natychmiastowa wykonalność nie będzie jednak wyrzeczona nawet za zabezpieczeniem, jeżeli wskutek wykonania wyroku może wyniknąć dla pozwanego niepowetowana szkoda. Przepis ten nie ma zastosowania do wyroków zasądzających alimenty lub wynagrodzenie za pracę.

§ 2.

Art. 380. § 1.

§ 2. Sąd rewizyjny nie jest związany granicami rewizji w sprawach o prawa niemajątkowe oraz o roszczenia majątkowe ze stosunków rodzinnych i stosunku pracy.

1. „Sąd rewizyjny może, gdy zaskarżono tylko orzeczenie w przedmiocie alimentów, zmienić wyrok także w części dotyczącej ustalenia ojcostwa.” (p. J. Ignatowicz: Kodeks rodzinny, s. 485).
Patrz także identyczną tezę w orz. SN z dn. 6.VI.1954 r. I C 606/54 — OSN 97/54.
2. „Przepisy art. 380 § 1 i § 2 k.p.c. nie mogą być tak rozumiane, aby sąd rewizyjny mógł rozpoznać sprawę bez rewizji i zmienić albo uchylić wyrok sądu I instancji na korzyść strony, która w ogóle rewizji nie zakładała. Sąd rewizyjny nie może rozpoznawać sprawy na niekorzyść strony odwołującej się, jeśli druga strona środka odwoławczego nie wniosła.
Art. 381 k.p.c. dopuszcza możliwość rozpoznania sprawy przez sąd rewizyjny z urzędu w stosunku do osób, które środka odwoławczego nie złożyły, tylko wówczas, gdy między osobami tymi a osobami skarżącymi zachodzi współuczestnictwo materialne; przepis ten nie może być jednak stosowany

wobec osób występujących po drugiej stronie procesowej." (orz. SN z dn. 16.X.1951 r. C 1166/51 — NP 5/52 s. 55).

3. „Treść § 2 art. 380 k.p.c. zawiera się w tym, że w sprawach w tym przepisie wymienionych skarżący — bez względu na to, jak ujął swój wniosek rewizyjny — w rzeczywistości zaskarża wszystko, co może kwestionować in melius" (uchwała z dn. 16.II.1959 r. 1 CO 37/58 — OSN 91/59, OSPiKA 322/59 i NP 11/59 s. 1377).
4. „Pojęcie granic rewizji obejmuje zarówno podstawy rewizyjne, jak i wniosek o uchylenie lub zmianę orzeczenia w całości lub części. Z mocy art. 380 § 2 k.p.c. w sprawach o prawa niemajątkowe oraz o roszczenia majątkowe ze stosunków rodzinnych i stosunku pracy sąd rewizyjny upoważniony jest do rozpoznania zaskarżonego orzeczenia zarówno poza granicami podstaw, jak i wniosków skargi rewizyjnej." (orz. SN z dn. 13.IV.1953 r. C 231/53 — NP 8—9/53 r., s. 149).
5. P. tezę 3 do art. 28 k.p.c.

Art. 440. W sprawach o ustalenie, czy strony pozostają ze sobą w stosunku rodziców i dzieci, stosuje się przepisy kodeksu postępowania cywilnego ze zmianami, przewidzianymi w rozdziale niniejszym.

1. „Ustalenie ojcostwa przed urodzeniem się dziecka nie jest dopuszczalne. (...) Dopuszczalne jest natomiast dochodzenie ojcostwa po śmierci dziecka. (...) Nie jest natomiast dopuszczalne ustalenie ojcostwa w wypadku, gdy ciąża zakończyła się poronieniem albo gdy dziecko urodziło się nieżywe." (J. Ignatowicz: Kodeks rodzinny, s. 472—4).
Patrz w tej kwestii:
B. Walaszek: Nasciturus w prawie cywilnym, PiP 7/56, s. 121 i n.;
S. Chrempiński: Czy dziecko poczęte powinno być uznane za przedmiot prawa?, NP 2/58 s. 83 i n.
2. P. tezę 1 do art. 329 k.p.c.
3. „Zgłoszenie przez pełnomocnika powoda w sprawie o ustalenie ojcostwa wniosku o określenie mu terminu do przedstawienia dowodów ze świadków jest jedynie zapowiedzią wskazania dowodów w przyszłości i nie stanowi przeto jeszcze przytoczenia dowodów w rozumieniu art. 223 k.p.c., niemniej jednak, skoro celem rozprawy w postępowaniu cywilnym jest wszechstronne wyświetlenie spornych okoliczności sprawy ze względu na dążenie do wykrycia prawdy materialnej, należy dojść do wniosku, że sąd obowiązany jest uczynić zadość wnioskowi pełnomocnika powoda o odroczenie rozpoznania sprawy, odmawiając zaś, pozbawia on powoda możliwości udowodnienia prawdziwości jego twierdzeń". (orz. SN z dn. 18.XII.1951 r. C 1556/51 — OSN 22/53).
4. „Ustalenia ojcostwa dziecka, za którym przemawia domniemanie pochodzenia od męża matki, można żądać dopiero po uprzednim uzyskaniu zaprzeczenia tego pochodzenia." (orz. SN z dn. 14.II.1950 r. To C 405/50 — NP 7/52 s. 31). „Zarówno według przepisów prawa rodzinnego (dekret z dnia 22.I.1946 r. — Dz. U. Nr 6, poz. 56), jak i kodeksu rodzinnego nie jest dopuszczalne dochodzenie ojcostwa w drodze powództwa (art. 40 § 1 pr. rodz. i art. 47 kod. rodz.), jeżeli ojciec tego dziecka jest już prawnie znany, to znaczy bądź istnieje do-

mnieranie (nie obalone w drodze powództwa o zaprzeczenie ojcostwa, że ojcem jest mąż matki — art. 5 pr. rodz., art. 42 kod. rodz.), bądź nastąpiło uznanie dziecka (art. 64 § 1 pr. rodz., art. 44 kod. rodz.) lub wydany już został prawomocny wyrok ustalający ojcostwo." (orz. SN z dn. 22.V.1956 r. 2 CR 191/56 — OSPiKA 120/59. Tamże glosa J. Gwiazdomorskiego i notka J. K.).

Identycznie Wytyczne SN w zakresie sądowego ustalenia ojcostwa C Prez. 166/52 — OSN 31/53.

„Stosunek przysposobienia nie stoi na przeszkodzie ustaleniu ojcostwa". (orz. SN z dnia 28.III.1960 r. 2 CR 16/60 — OSN 37/61).

5. „Ustalenie ojcostwa, uznanie i nadanie dziecku nazwiska męża matki nie są uzależnione od uprzedniego sporządzenia aktu urodzenia dziecka. Data urodzenia może być ustalona nie tylko na podstawie aktu urodzenia, lecz także na podstawie innych dowodów." (orz. SN z dn. 12.V.1949 r. C 343/49 — NP 7/52 s. 31).
6. „Matka dziecka pozamałżeńskiego, sprawująca nad nim władzę rodzicielską, może być w procesie dziecka przeciwko ojcu o alimenty słuchana tylko w charakterze strony, a nie w charakterze świadka." (B. Dobrzański: Odpowiedź prawna, PiP 5—6/48 s. 162).
„Przedstawiciel ustawowy strony w sporze, w którym występuje w tym charakterze, nie może być dopuszczony do przesłuchania jako świadek." (orz. SN z dn. 15.VII.1947 r. C III 1102/47 — PiP 4/48 s. 105).
7. „Ugoda dotycząca ustalenia ojcostwa nie rodziłaby skutków prawnych, a co najwyżej mogłaby posłużyć za dowód w innym procesie." (J. Ignatowicz: Kodeks rodzinny, s. 480).
8. W sprawach o ustalenie ojcostwa sąd nie jest związany uznaniem pozwu, może jednak poprzestać na uznaniu, jeżeli znajduje ono uzasadnienie w okolicznościach sprawy (art. 218 § 2 k.p.c.). (orz. SN z dn. 1.X.1955 r. 3 CR 782/55 — p. „Kodeks rodzinny" s. 460 i 481).
9. „Domniemanemu ojcu dziecka przysługuje z chwilą wytoczenia przeciwko niemu procesu o ustalenie ojcostwa czynna legitymacja w procesie o zaprzeczenie macierzyństwa. Także mężczyźnie, którego ojcostwo zostało sądownie ustalone, przysługuje legitymacja do wytoczenia powództwa o zaprzeczenie macierzyństwa." (orz. SN z dn. 30.V.1956 r. I CR 821/55 — OSN 79/57).
10. Strona dochodząca ojcostwa i roszczeń z nim związanych korzysta ze zwolnienia od uiszczenia kosztów sądowych (art. 3 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 30.XII.1950 r. — Przepisy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych — Dz. U. z 1961 r. Nr 10, poz. 57). P. J. Krajewski: Odpowiedź prawna BMS 9/56 s. 35.

Wynagrodzenie adwokackie w sprawie o ustalenie ojcostwa wynosi od 200 do 500 zł (plus 20% na koszty administracyjne) i obejmuje wynagrodzenie od roszczeń majątkowych dochodzonych łącznie w sprawie (alimenty). Jeśli alimentów dochodzi się w osobnym pozwie, to wynagrodzenie adwokackie, liczone od wartości przedmiotu sporu, ulega obniżeniu o 30% (§ 13 i 3 rozp. Min. Spraw. z dnia 22.IV.1961 r. w sprawie wynagrodzenia adwokatów za wykonywanie czynności zawodowych — Dz. U. z 1961 r. Nr 24, poz. 118).

11. „Wyrok ustalający ojcostwo zawierać winien — poza wymienieniem imienia i nazwiska — również bliższe dane dotyczące osoby ojca, a to: zawód, miejsce urodzenia, datę urodzenia lub wiek i miejsce zamieszkania (wyrok Sądu Wojewódzkiego w Katowicach z dnia 25.VI.1951 r. w sprawie III Cr 1322/51 — NP 7/52 s. 31).
12. P. tezę 2 do art. 341 k.p.c.
13. Co do zgłoszenia dowodów (w sprawie o ustalenie ojcostwa) w drugiej instancji, patrz orz. SN z dn. 8.IV.1954 r. II Cr 452/54 — OSN 92/54).
14. „W skardze o wznowienie postępowania zakończonego wyrokiem ustalającym ojcostwo, a opartej na późniejszym wykryciu faktu obcowania cielesnego matki dziecka z innymi mężczyznami w okresie poczęcia, który to fakt ani sądowni, ani pozwanemu nie był znany (art. 403 § 2 k.p.c.) — istotne z punktu widzenia istnienia ustawowej podstawy wznowienia jest, czy obcowanie to odbywało się w takich okolicznościach, że mogłoby ono uzasadnić inne rozstrzygnięcie powództwa z uwagi na to, że bardziej prawdopodobne okaże się ojcostwo innego mężczyzny. Ocena taka powinna nastąpić na podstawie wszechstronnej analizy materiału dowodowego, znanego już sądowni w zestawieniu z twierdzeniami skargi o wznowienie.” (orz. Sądu Wojew. w Katowicach z dn. 4.IV.1956 r. III Cr 178/56 — NP 11—12/56 s. 196).
15. Rozważając zagadnienie rewizji nadzwyczajnej w sprawie o ustalenie ojcostwa, J. Ignatowicz dochodzi do wniosku, „że upływ 6-miesięcznego terminu od uprawomocnienia się wyroku zapadłego w sprawie o ustalenie ojcostwa nie powinien w zasadzie stać na przeszkodzie do zmiany lub uchylecia tego wyroku, gdyż błędne orzeczenie w tym przedmiocie narusza niewątpliwie interes Państwa Ludowego.” („Kodeks rodzinny”, s. 492).
16. „Prawomocne ustalenie, iż dziecko nie zostało urodzone przez daną kobietę, automatycznie eliminuje też domniemanie pochodzenia od jej męża (art. 42 kod. rodz. (...))” (orz. SN z dn. 26.V.1956 r. I CR 672/55 — OSN 23/57). Z tych samych przyczyn utraci moc wyrok ustalający ojcostwo.
17. „Oddalenie powództwa o ustalenie ojcostwa z tego powodu, że matka dziecka pozostaje w związku małżeńskim, nie stanowi żadnej przeszkody do wytoczenia ponownego powództwa o ustalenie ojcostwa po zaprzeczeniu ojcostwa męża matki.” (orz. SN z dn. 15.III.1955 r. II Cr 199/55 — PiP 9/55 s. 483).
18. P. uwagi do art. 47 k.r.

Art. 441. Strona ubezwłasnowolniona częściowo ma zdolność procesową.

1. Zgodnie z brzmieniem art. 10 p.o.p.c. osoba pełnoletnia może być ubezwłasnowolniona częściowo z następujących powodów: a) choroby psychicznej albo niedorozwoju psychicznego, jeżeli jej stan nie wymaga całkowitego ubezwłasnowolnienia, b) marnotrawstwa, c) nałogowego pijaństwa lub narkomanii. Osoba częściowo ubezwłasnowolniona podlega kurateli. Osoba częściowo ubezwłasnowolniona ma jednak w sprawie o ustalenie ojcostwa zdolność procesową i może występować na rozprawie sama, bez udziału kuratora.
2. „Matka, ograniczona ze względu na wiek w zdolności do czynności prawnych, ma tylko ograniczoną zdolność procesową w sprawie o ustalenie ojcostwa, niezależnie od tego, w czym imieniu wszczęła postępowanie. Jeżeli natomiast

jej ograniczona zdolność do czynności prawnych jest wynikiem częściowego ubezwłasnowolnienia, posiada ona w takim procesie z mocy art. 441 k.p.c. pełną zdolność procesową." (J. Krajewski: Zdolność procesowa małoletniej matki w procesie o ustalenie ojcostwa, NP 12/57 s. 121 i n.). Identyczny pogląd reprezentuje obecnie J. Ignatowicz w „Kodeksie rodzinnym”. Natomiast w pierwszym wydaniu „Kodeksu rodzinnego” znajdujemy pogląd, że matka ograniczona w zdolności do czynności prawnych może dochodzić ojcostwa bez zgody ustawowego przedstawiciela, jeśli czyni to w imieniu własnym, nie ma zaś takiego prawa, jeśli działa w imieniu dziecka (s. 262).

Art. 442. Pełnomocnictwo ogólne nie wystarcza do występowania w sprawie.

1. Zagadnienie pełnomocnictwa procesowego uregulowane jest w przepisach art. 78—89 k.p.c.
Pełnomocnictwo upoważniające do prowadzenia sprawy o ustalenie ojcostwa musi zawierać dyspozycję, że o taki właśnie proces chodzi.
2. „Zaden przepis prawa polskiego nie uzależnia ważności pełnomocnictwa wystawionego za granicą od jego legalizacji przez konsula.” (orz. SN z dn. 22.VIII.1950 r. C 142/50 — OSN 7/52).
3. Pełnomocnictwo upoważniające do dochodzenia ojcostwa i roszczeń z nim związanych nie podlega opłacie skarbowej (z mocy art. 4 ustawy o opłacie skarbowej z dnia 13.XII.1957 r. — Dz. U. z 1958 r. Nr 1, poz. 1).

Art. 443. Rozprawa odbywa się bez względu na niestawiennictwo jednej ze stron.

1. Jeśli nie stawia się obie strony, sąd może zawiesić postępowanie w sprawie (art. 195 § 2 k.p.c.).

Art. 444. Jeżeli strona osobiście wezwana nie stawi się bez usprawiedliwionych powodów na rozprawę, sąd może ją skazać na grzywnę według przepisów o karach za pogwałcenie obowiązków świadka, jednak nie może nakazać sprowadzenia jej przymusowo do sądu.

1. „Skazany na grzywnę za niestawiennictwo w sądzie, w razie bezskuteczności swego usprawiedliwienia, uprawniony jest do zaskarżenia postanowienia odmawiającego uwzględnienia jego wniosku w przedmiocie zwolnienia od grzywny. Zażalenie takie nie może jednak odnieść skutku, gdyby okazało się, że wniosek o usprawiedliwienie niestawiennictwa zgłoszony został po upływie siedmiodniowego terminu przewidzianego w art. 290 § 2 k.p.c., którego bieg liczy się także od daty doręczenia postanowienia skazującego na grzywnę.” (OSN 80/54 i PiP 12/54 s. 366).
2. Do art. 444 mają zastosowanie teży w orzeczeniach odnoszących się do art. 427 k.p.c.

Warto przypomnieć tezę zawartą w orzeczeniu SN z dn. 14.VIII.1952 r. w sprawie C 1474/52, głoszącą między innymi, że „za usprawiedliwioną przyczynę niestawiennictwa strony na posiedzenie (...) w każdym razie należy uznać brak środków materialnych lub taką sytuację, w której poniesienie kosztów prze-

jazdu na posiedzenie (...) miałyby przynieść rodzinie poważny uszczerbek. (OSN 82/53).

W orzeczeniu z dn. 10.III.1954 r. II C 6/54 Sąd Najwyższy trafnie przyjmuje, że w pewnych wypadkach odległość miejsca zamieszkania strony może stanowić okoliczność usprawiedliwiającą nieprzybycie strony do sądu. Ta zasada nie może być jednak stosowana mechanicznie.

Patrz Z. Wiszniewski: Kodeks rodzinny, s. 776.

Art. 445. W sprawach o ustalenie, czy strony pozostają ze sobą w stosunku rodziców i dzieci, przepis art. 345 § 2 nie ma zastosowania.

1. Wyrok zaoczny sąd wydaje wówczas, gdy pozwany nie stawił się na posiedzenie wyznaczone na rozprawę albo mimo stawienia się nie bierze udziału w rozprawie (art. 345 § 1 k.p.c.). Ta zasada ma zastosowanie również w sprawie o ustalenie ojcostwa. Nie stosuje się jednak w tym wypadku § 2 art. 345 k.p.c., który stanowi, że sąd wydając wyrok zaoczny, przyjmuje za prawdziwe okoliczności faktyczne przytoczone w pozwie. Sąd musi więc przeprowadzić normalne postępowanie dowodowe.
2. Przy opisanej wyżej beczynności pozwanego wyrok jest zaoczny nawet wówczas, gdy w sprawie bierze udział prokurator.
3. „W sprawie o ustalenie ojcostwa, jeśli pozwany nie bierze udziału w sprawie, sąd wprawdzie orzeka wyrokiem zaocznym, lecz na podstawie wyników rozprawy; w szczególności sąd jest obowiązany sprawę wyjaśnić przez przeprowadzenie wskazanych przez powoda dowodów, a w miarę potrzeby przeprowadzić potrzebne dochodzenie i dopuścić dowody przez stronę powodową powołane.” (orz. SN z dn. 16.XI.1951 r. w sprawie C 1305/51 — OSN 59/52).

4. Patrz:

Z. Wiszniewski: Kilka uwag o wyroku zaocznym w znowelizowanym k.p.c., NP 1/51 s. 38 i n.;

J. Jodłowski: Nowe drogi polskiego procesu cywilnego. NP 7—8/1951 s. 12 i n.;

E. Wengerek: Postępowanie zaoczne w polskim procesie cywilnym, PiP 8—9/1952 s. 267 i n.;

J. Łukaszewicz: Sprawy o zwolnienie od egzekucji mającej zaspokoić roszczenia alimentacyjne, NP 10/54 s. 74 i n.;

W. Siedlecki: Fikcyjny proces cywilny, PiP 2/55 s. 212 i n.;

K. Lipiński: Kodeks postępowania cywilnego — Komentarz, W-wa 1961 r., s. 235—8 oraz 325—6;

W. Siedlecki: Postępowanie cywilne — Część szczegółowa, Warszawa 1959, s. 212.

Art. 446. § 1. Postępowanie umarza się w razie śmierci jednej ze stron, a jeżeli w charakterze tej samej strony występuje kilka osób — w razie śmierci wszystkich tych osób z zastrzeżeniem wyjątków, przewidzianych w § 2.

§ 2. Jednakże w sprawie o ustalenie ojcostwa mężczyzny, który nie jest mężem matki, postępowanie zawieszają się w razie śmierci pozwanego do czasu ustanowienia przez władzę opiekuńczą kuratora, który wstępuje na miejsce zmarłego.

§ 3. W sprawie o zaprzeczenie ojcostwa postępowanie umarza się w razie śmierci dziecka.

1. Zagadnieniu uregulowanemu w § 2 art. 446 k.p.c. poświęcony jest artykuł J. Ignatowicza: Kilka uwag o procesie o ustalenie ojcostwa i o alimenty po śmierci domniemanego ojca (NP 4/56 s. 94 i n.). Autor stwierdza tam między innymi: „jeśli (...) powód (powodowie) dochodzi także alimentów (roszczeń majątkowych związanych z ojcostwem), to w razie śmierci pozwanego ma w tej części zastosowanie ogólna reguła art. 185 k.p.c., tzn. że dalsze postępowanie może toczyć się przeciwko spadkobiercom zmarłego.” „Należy przeto ze sprawy dotychczasowej wyłączyć roszczenia majątkowe w oddzielnej sprawie, w której postępowanie będzie się toczyło przeciwko spadkobiercom zmarłego.”
Dodajemy jednak za autorem powyższego artykułu, że spadkobiercy zmarłego pozwanego (domniemanego ojca) mogą być zobowiązani do płacenia alimentów, gdy ojciec dziecka pozamałżeńskiego zmarł przed 1.X.1950 r. (tzn. przed datą wejścia w życie kodeksu rodzinnego), bądź też gdy chodzi o załatwienie alimenty do chwili śmierci ojca.
P. także orz. SN z dn. 3.XI.1951 r. C 334/51 — PiP 5—6/52 s. 885.
2. „W razie ustalenia ojcostwa brak jest podstaw do zasądzenia kosztów procesu od kuratora ustanowionego w trybie art. 47 § 3 kod. rodz.” (J. Ignatowicz, op. cit.).
3. P. tezę 8 do art. 47 k.r.

Art. 447. Wyrok prawomocny ma także skutek w stosunku do osób trzecich.

1. „Wyrok zapadły w procesie o ustalenie ojcostwa ma w tej części skutek wobec osób trzecich bez względu na to, czy uwzględni powództwo, czy też je oddała. Z tego płynie wniosek, że wyrok oddalający powództwo jednego z powodów, np. matki, ma powagę rzeczy osądzonej i wobec pozostałych uprawnionych do wytoczenia powództwa (a więc wobec dziecka i prokuratora)” (J. Ignatowicz: Kodeks rodzinny, s. 479).
P. także: B. Dobrzański: Odpowiedź prawna, PiP 12/47 s. 107 oraz J. Ignatowicz: Proces o ustalenie ojcostwa i roszczenia z nim związane, NP 12/50 s. 38.
2. Po prawomocnym zakończeniu procesu dopuszczalne jest wytoczenie nowego powództwa o ustalenie ojcostwa przeciwko innemu mężczyźnie.

Art. 448. Jeżeli ojcostwo mężczyzny, który nie jest mężem matki, nie zostało ustalone, zarówno dziecko, jak i matka mogą dochodzić roszczeń majątkowych, związanych z ojcostwem, tylko wtedy, gdy jednocześnie z tymi roszczeniami dochodzą ustalenia ojcostwa. Przepis ten stosuje się odpowiednio w przypadku, gdy roszczenie dziecka względem ojca przeszło na matkę, która poniosła przypadającą na ojca część ciężarów związanych z utrzymaniem i wychowaniem dziecka.

1. „I. Sąd orzekający w sprawie o zasądzenie alimentów lub innych świadczeń majątkowych na rzecz dziecka pozamałżeńskiego lub jego matki nie może, w razie niezgłoszenia żądania o ustalenie ojcostwa, ustalić ojco-

stwa z urzędu, na podstawie art. 329 § 2 k.p.c., w wyroku zasadzającym świadczenia majątkowe.

II. Art. 448 k.p.c. odnosi się do wszelkich roszczeń majątkowych związanych z ojcostwem pozamażeńskim, a zatem ma zastosowanie także w przypadkach dochodzenia podwyższenia świadczeń alimentacyjnych zasądzonych wyrokiem, niezależnie od tego, czy wyrok zasadzający alimenty wydany był przed, czy po wejściu w życie kodeksu rodzinnego. Przepis ten, stanowiący normę prawa materialnego, sąd orzekający powinien brać pod uwagę z urzędu.

III. W świetle art. 206 k.p.c. nie ma przeszkód, by żądanie ustalenia ojcostwa mogło być skutecznie zgłoszone przez powoda w toku postępowania o alimenty — aż do zamknięcia rozprawy w I instancji.

IV. Jeżeli powód, który dochodzi alimentów lub innych roszczeń majątkowych związanych z ojcostwem pozamażeńskim, nie zgłosi równocześnie żądania o ustalenie ojcostwa będącego przesłanką do dochodzenia tego rodzaju roszczeń, wówczas sąd orzekający, kierując się wytycznymi zawartymi w art. 3 prawa o ustroju sądów powszechnych oraz art. 218 § 1 i 335 § 3 k.p.c., powinien wyjaśnić mu treść art. 448 k.p.c. i zwrócić uwagę na potrzebę zgłoszenia żądania o ustalenie ojcostwa; gdyby mimo tych wyjaśnień powód z żądaniem takim nie wystąpił, powództwo ulegnie oddaleniu." (orz. SN z dn. 14.VII.1951 r. C 524/51 — OSN 48/52).

2. „Art. 448 k.p.c. powinien być stosowany również w sprawach wszczętych przed wejściem jego w życie." (orz. SN z dn. 17.VII.1951 r. C 12/51 — OSN 29/52).

3. Dyspozycje art. 448 k.p.c. stanowią wyjątek od zasady zawartej w art. 202 k.p.c.

4. „Uchylenie orzeczenia w przedmiocie ustalenia ojcostwa z powodu obrazy art. 445 k.p.c. powoduje tym samym z mocy art. 448 k.p.c. uchylenie i orzeczenie o alimentach." (orz. SN z dn. 16.XI.1951 r. C 1305/51 — OSN 59/52).

5. „Egzekucja alimentów zasadzonych przed wejściem w życie kodeksu rodzinnego bez ustalenia ojcostwa pozwanego podlega umorzeniu co do rat za czas po 1 października 1950 r. wskutek powództwa dłużnika, opartego na twierdzeniu, że ojcostwo nadal nie jest ustalone, przy czym wystarczy poparcie jego twierdzenia złożeniem wypisu aktu urodzenia dziecka." (K. Lipiński: glosa do orz. SN z dn. 20.VII.1955 r. 2 CZ 96/55, drukowana w NP 10/57 s. 130 i n.; tamże glosa J. Wojtowicza, s. 128 i n.).

6. Patrz w tej kwestii:

J. Ignatowicz: Proces o ustalenie ojcostwa i o roszczenia z nim związane, NP 1/51 s. 42 i n.;

J. Ignatowicz: Obowiązek alimentacyjny krewnego dalszego stopnia, NP 5/51 s. 38 i n.;

J. Ignatowicz: Kodeks rodzinny, s. 479—480.

J. Ignatowicz: Kilka uwag o procesie o ustalenie ojcostwa i o alimenty po śmierci domniemanego ojca, NP 4/56 s. 94 i n.;

K. Lipiński: Kodeks postępowania cywilnego — Komentarz, W-wa 1961, s. 356.

M. Waligórski: Dochodzenie alimentów w procesie, PiP 8—9/51 s. 332 i n.

Art. 449. Jeżeli w sprawie ustalenia ojcostwa mężczyzny, który nie jest mężem matki, dziecko lub matka dochodzą roszczeń majątkowych, związanych z ojcostwem i przewidzianych w kodeksie rodzinnym, do części postępowania dotyczącej tych roszczeń stosuje się odpowiednio przepisy niniejszego rozdziału z wyjątkiem art. 445 i 447.

1. Skoro do roszczeń majątkowych nie mają zastosowania przepisy art. 445 i 447 k.p.c., to wyrok zaoczny może opierać się na okolicznościach faktycznych przytoczonych w pozwie (o ile nie są one sprzeczne z dowodami znajdującymi się w aktach sprawy oraz nie budzą uzasadnionych wątpliwości co do ich zgodności z istotnym stanem rzeczy), prawomocny zaś wyrok (w części odnoszącej się do tych roszczeń) nie ma skutku w stosunku do osób trzecich.

Art. 517. § 1.

§ 2. W sprawach o egzekucję środków alimentacyjnych komornik obowiązany jest z urzędu przeprowadzić stosowne dochodzenie w celu ustalenia zarobków i stanu majątkowego dłużnika. W razie ujawnienia mienia dłużnika podlegającego egzekucji komornik obowiązany jest dokonać zajęcia tego mienia i zawiadomić o tym wierzyciela. Również o ujemnym wyniku swych dochodzeń komornik obowiązany jest zawiadomić wierzyciela.

1. Przepis ten (§ 2) wprowadzono nowelą z dnia 23.IV.1953 r. (Dz. U. z 1953 r. Nr 23, poz. 90).
2. Patrz W. Siedlecki: Przemiany polskiego prawa egzekucyjnego, NP 12/54 s. 3; L. Planer: O usprawnienie egzekucji w sprawach cywilnych, NP 6/56 s. 104; J. Jodłowski: Z zagadnień polskiego procesu cywilnego, W-wa 1961, s. 70.

Art. 537. § 1.

§ 2. Jednakże tytułowi egzekucyjnemu, zasądzającemu świadczenia alimentacyjne, sąd nadaje klauzulę wykonalności z urzędu; w tym przypadku tytuł wykonawczy doręcza się powodowi z urzędu.

§ 3.

Art. 582 § 1. Uposażenie służbowe i zaopatrzenie emerytalne (uposażenie emerytalne, pensja wdowia i sieroca) osób, będących w publiczno-prawnym stosunku służbowym, oraz diety posłów, wynagrodzenie pracowników umysłowych i robotników tudzież świadczenia powtarzające się, których celem jest zapewnienie utrzymania, należnego z tytułu: alimentów, renty za utratę zdolności do pracy, ubezpieczenia, wsparcia lub z jakiegokolwiek innego tytułu prawnego, jeżeli nie przewyższają tysiąca dwustu złotych miesięcznie — podlegają egzekucji w jednej piątej części, a na zaspokojenie należności alimentacyjnych także w drugiej piątej części, przy czym zawsze suma pięćset złotych miesięcznie wolna jest od egzekucji, chyba że dochodzone są należności alimentacyjne. Jeżeli dłużnik otrzymuje miesięcznie powyżej tysiąca dwustu złotych, egzekucji podlega nadto połowa całej przewyżki, a na zaspokojenie należności alimentacyjnych również i druga połowa.

§ 2. Przy zbiegu egzekucji należności alimentacyjnych z egzekucją innych należności jedna piąta część podlega egzekucji za wszystkie długi

ogółem, druga zaś część piąta na zaspokojenie tylko samych należności alimentacyjnych, o ileby pierwsza część na nie przy zbiegu z innymi wierzytelnościami nie wystarczała. Według tej samej zasady podlega egzekucji przewyżka ponad tysiąc dwieście złotych miesięcznie.

§ 3. Dodatki, które dłużnik otrzymuje na utrzymanie członka rodziny, podlegają w całości egzekucji na zaspokojenie należności alimentacyjnych tego członka przed innymi należnościami.

§ 4. Uposażenie oraz zaopatrzenie emerytalne osób wojskowych podlega egzekucji według przepisów szczególnych.

1. Dekret z dn. 25.VI.1954 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. z 1958 r. Nr 23, poz. 97) w art. 21 stanowi: „Swiadczenia pieniężne przewidziane w dekreście mogą ulec zajęciu tylko na zaspokojenie roszczeń alimentacyjnych w wysokości i na zasadach określonych w kodeksie postępowania cywilnego”. Identycznie uregulowane są prawa emerytalne wojskowych i górników.
Jeśli chodzi o uposażenie żołnierzy, to zagadnienie to rozstrzyga art. 41 ustawy z dn. 6.VI.1958 r. o uposażeniu żołnierzy (Dz. U. z 1958 r. Nr 36, poz. 165) stanowiąc, że: „1. Potrąceń z uposażenia żołnierzy nie przewyższającego tysiąc pięćset złotych miesięcznie dokonuje się w wysokości nie przekraczającej jednej piątej części uposażenia, a gdy dotyczą należności alimentacyjnych — także drugiej piątej części uposażenia. 2. Jeśli uposażenie żołnierza przewyższa tysiąc pięćset złotych miesięcznie, potrąceń dokonuje się w wysokości nie przekraczającej jednej piątej części uposażenia, a gdy dotyczą należności alimentacyjnych — także drugiej piątej części uposażenia. 3. Potrąceń na podstawie szczególnych przepisów prawnych (art. 39 ust. 1 pkt 4) dokonuje się w wysokości przewidzianej w tych przepisach i niezależnie od potrąceń dokonywanych na podstawie tytułów wymienionych w art. 39 ust. 1 pkt 1—3. 4. Kwota siedemset złotych jest zawsze wolna od potrąceń, chyba że dochodzone są należności alimentacyjne.”
2. „Roszczenie alimentacyjne z chwilą przejścia z mocy ustawy na inną osobę traci swój charakter roszczenia alimentacyjnego sensu stricto, wskutek czego nie można do niego przy egzekucji stosować (...) uprzywilejowania roszczeń alimentacyjnych.” (orz. SN z dn. 11.IX.1951 r. C 386/50 — OSN 52/52). Identyczny pogląd wynika z uchwały składu 7 sędziów SN z dn. 16.IV.1955 r. I Co 20/55 — OSN 69/55.
Natomiast M. Waligórski w artykule: Dochodzenie alimentów w procesie (PiP 8—9/51 s. 352) reprezentuje odmienny pogląd, uważając, że roszczenia regresowe korzystają z przywileju określonego w art. 582 k.p.c.
3. „Art. 582 k.p.c., jako szczególny i mający na celu ochronę zarobków pracownika, w interesie pracownika i jego rodziny nie może być interpretowany rozszerzająco. Użyte w tym przepisie wyrażenie „należności alimentacyjne” należy rozumieć ściśle (...) należności przewidziane w art. 162 § 2 k.z. mogą być egzekwowane przez zajęcie wynagrodzenia dłużnika za pracę tylko w 1/5 części.” (orz. SN z dn. 25.VI.1955 r. II CR 460/55 — OSN 94/55 i PiP 10/55 s. 681).
4. Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 1.VI.1957 r. w sprawie 4 CZ 119/57 (OSPika 270/58) reprezentuje pogląd, że przepis art. 582 § 1 k.p.c. nie odnosi się do zabezpieczenia powództwa.

Z tezą tą nie zgadzają się: W. Formański (glosa drukowana tamże), W. Siedlecki („Przegląd orzecznictwa SN”, PiP 7/59 s. 101) oraz K. Lipiński (Kodeks postępowania cywilnego — Komentarz, s. 449). Patrz także: J. Krajewski: Egzekucja sądowa świadczeń pieniężnych od rolników, NP 7—8/56 s. 171 i n.; J. Krajewski: Zmiana przepisów dotyczących ograniczeń egzekucji świadczeń od rolników, NP 5/58 s. 91 i n.

5. Zagadnienie podziału sum uzyskanych z egzekucji regulują: art. 811 § 1 pkt 2 k.p.c. oraz art. 816 § 1 pkt 2 k.p.c.

Art. 636. § 1.

§ 2. W sprawach o roszczenia alimentacyjne wierzycielowi służy prawo żądania przeprowadzenia egzekucji również przez komornika właściwego według miejsca zamieszkania wierzyciela.

Art. 638. § 1.

§ 2. Jeżeli przedmiotem egzekucji są okresowe świadczenia, komornik wezwie dłużnika wierzyciela, aby przypadające wierzycielowi egzekwowanemu świadczenia przekazywał lub wypłacał mu bezpośrednio, chyba że do wierzyciela jest lub zostanie w dalszym toku postępowania egzekucyjnego skierowana jeszcze inna egzekucja.

Art. 644. § 1.

§ 2. Jeżeli dłużnik jest zatrudniony u osoby bliskiej, osoba ta nie może zasłaniać się względem uprawnionego do świadczeń z tytułu wszelkich roszczeń alimentacyjnych ani zarzutem, że wypłacała zobowiązanemu wynagrodzenie z góry, ani zarzutem, że służy jej wierzycielność, nadająca się do potrącenia z roszczeń o wynagrodzenie.

§ 3.

§ 4.

1. „Niezbędną przesłanką uzasadniająca żądanie osoby trzeciej zwolnienia zajętego przedmiotu od egzekucji jest — obok posiadania przez nią jednego z praw wymienionych w pkt 1—4 art. 574 § 1 k.p.c. — posiadanie interesu prawnego w zaspokojeniu żądania.

Dziadek dziecka pozamałżeńskiego, jako subsydiarnie zobowiązany do jego alimentacji, o ile egzekucja prowadzona przeciwko ojcu w poszukiwaniu alimentów jest bezskuteczna, nie ma interesu prawnego w żądaniu zwolnienia spod egzekucji ruchomości stanowiących jego własność a zajętych za dług ojca wobec dziecka z tytułu alimentów. Obowiązek alimentacyjny wstępnego dalszego stopniem może być stwierdzony w każdej sprawie, dla której rozstrzygnięcia istnienie tego obowiązku jest decydujące, a więc również w sprawie o zwolnienie zajętych rzeczy spod egzekucji.” (orz. SN z dn. 7.II.1952 r. C 1885/51 — NP 5/52 s. 56 i PiP 8—9/52 s. 368).

2. Pogląd ten nie utrzymał się długo w orzecznictwie Sądu Najwyższego. I tak w uchwale w składzie 7 sędziów S.N. z dnia 14.II.1955 r. I Co 83/54 (OSN 52/55) przyjęto odmienną tezę wyrażoną w następującym zdaniu: „W przypadku gdy komornik na podstawie wyroku zasądzającego alimenty na rzecz dziecka od jego ojca zajął przedmiot będący własnością dziadka, dziecko nie może w sprawie z powództwa dziadka przeciwko niemu o zwolnienie spod egzekucji bronić się skutecznie zarzutem, że dziadek jest obowiązany do płacenia mu alimentów.”

3. „Powództwo sióstr ojca dziecka pozamałżeńskiego o zwolnienie spod egzekucji ruchomości, zajętych w poszukiwaniu alimentów na rzecz dziecka tego od jego ojca, nie może być uznane za sprzeczne z zasadami współżycia społecznego w Państwie Ludowym” (orz. SN z dn. 8.XII.1951 r. C 1191/51 — NP 5/52 s. 58).
4. Roszczenie z art. 122¹ k.z. podlega dyspozycjom art. 644 § 1 k.p.c.
5. Patrz:
 - J. Łukasiewicz: Sprawy o zwolnienie od egzekucji mającej zaspokoić roszczenia alimentacyjne, NP 10/54 s. 74;
 - W. Siedlecki: Przemiany polskiego prawa egzekucyjnego, NP 12/54 s. 3;
 - Z. Warman: Obrona cywilna przed egzekucją administracyjną, NP 7—8/56 s. 64;
 - J. Ignatowicz: Obowiązek alimentacyjny krewnych dalszego stopnia, NP 5/51 s. 38 i n.

Art. 875. § 1. W sprawach o alimenty sąd może zabezpieczyć powództwo także przez zobowiązanie strony pozwanej do uiszczenia stronie powodowej miesięcznie aż do ukończenia sprawy pewnej oznaczonej sumy pieniężnej. W sprawach tych uprawdopodobnienie, że niezabezpieczenie mogłoby pozbawić wierzyciela zaspokojenia, nie jest wymagane.

§ 2. W sprawach o alimenty zabezpieczenie powództwa może nastąpić również z urzędu.

1. „Art. 875 k.p.c. jest normą zupełnie szczególną, łamiącą niejako zarówno konstrukcję prawną instytucji zabezpieczenia roszczeń pieniężnych, jak i zasady prawa materialnego, zezwala on bowiem na prowizoryczną realizację roszczenia przed ustaleniem istnienia stosunku prawnego (będącego podstawą tego roszczenia) i prawa podmiotowego powoda” — pisze J. Śledziński w artykule pt.: Zabezpieczenie roszczeń alimentacyjnych dziecka (Pal. 2/58 s. 54). Autor w dalszej części artykułu trafnie stwierdza, że przy zabezpieczeniu tym „główny i zasadniczy ciężar rozstrzygnięcia problemu spoczywa zatem w ustaleniu tzw. »wiarogodności roszczenia«, sprowadzającej się praktycznie do wiarogodności ojcostwa pozwanego.”

Art. 876. Sąd może jeszcze przed urodzeniem się dziecka zabezpieczyć przyszłe powództwo o roszczenia alimentacyjne, związane z ustaleniem ojcostwa, przez zobowiązanie domniemanego ojca do wyłożenia odpowiedniej sumy na koszty utrzymania matki przez trzy miesiące w okresie porodu oraz utrzymania dziecka przez pierwsze trzy miesiące po urodzeniu. W tym przypadku nie stosuje się przepisu art. 858.

1. P. uwagi do art. 78 k.r.

WYTYCZNE WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI I PRAKTYKI SĄDOWEJ W PRZEDMIOCIE SĄDOWEGO USTALENIA OJCOSTWA

Uchwała Całej Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 6.XII.1952 r. C Prez.
166/52 — OSN 31/53)

Opieka, jaką Państwo Ludowe otacza dzieci, wskazuje na jego szczególnie interes w prawidłowym rozstrzygnięciu spraw, od wyniku których zależy dobro i szczęście dziecka. Do rzędu takich spraw zaliczyć należy procesy o ustalenie ojcostwa. Nakłada to na sądy obowiązek takiej dbałości o orzecznictwo w tych sprawach, która odpowiadałaby ich wadze i społecznemu znaczeniu. Obserwacja praktyki sądowej pozwala na wniosek, że nie wszystkie sądy obowiązek ten należycie doceniają. Brak troski o zebranie wyczerpującego materiału dowodowego, niedostatecznie wnikliwa jego analiza, powolność postępowania, błędna wykładnia odpowiednich przepisów prawa nie są bowiem w tego rodzaju sprawach zjawiskiem odosobnionym.

Celem zapewnienia jednolitości orzecznictwa sądów w sprawach o ustalenie ojcostwa oraz jego zgodności z zasadami praworządności ludowej Sąd Najwyższy uchwalił, co następuje:

I.

Sądowe ustalenie ojcostwa jest niedopuszczalne (art. 43 kod. rodz.), gdy matka dziecka w czasie jego urodzenia pozostawała w związku małżeńskim albo gdy dziecko urodziło się przed upływem trzystu dni od jego ustania lub unieważnienia, tj. gdy istnieje domniemanie, że dziecko pochodzi od męża matki. Domniemanie takie może być obalone jedynie w drodze powództwa o zaprzeczenie ojcostwa (art. 48 i nast. kod. rodz.) i dopiero w razie uwzględnienia takiego powództwa prawomocnym wyrokiem staje się możliwe sądowe ustalenie ojcostwa, tj. stwierdzenie w wyroku, że ojcem dziecka jest inna osoba.

Nie jest również dopuszczalne sądowe ustalenie ojcostwa w stosunku do dziecka, które zostało uznane (art. 43 i 47 § 1 kod. rodz.), chyba że uznanie zostało unieważnione na podstawie art. 44 § 1 lub art. 46 kod. rodz.

Należy wyjaśnić, że i odwrotnie, po ustaleniu ojcostwa prawomocnym wyrokiem sądowym, który z mocy art. 447 k.p.c. ma skutek także w stosunku do osób trzecich, pozbawione byłoby skutków prawnych uznanie dziecka czy to przez innego mężczyznę, czy też przez tego, którego ojcostwo zostało ustalone.

II.

Wyrok ustalający ojcostwo nie tworzy nowego stanu prawnego, lecz stwierdza stan istniejący od chwili poczęcia dziecka. Zgodnie z tą zasadą w razie sądowego ustalenia ojcostwa prawo dziedziczenia służy dziecku już poczętemu w chwili otwarcia spadku po ojcu, choćby urodziło się później (art. 5 § 2 pr. spadk.).

Okoliczność, że ustalenie ojcostwa stwierdza stan istniejący od chwili poczęcia dziecka, nie usprawiedliwia jednak wniosku, by dopuszczalne było nietrafnie to-

lerowane niekiedy w praktyce sądowej powództwo o ustalenie ojcostwa, a tym więcej wydanie w tym przedmiocie wyroku, w czasie po poczęciu dziecka, a przed jego urodzeniem. Dziecko bowiem uzyskuje zdolność prawną dopiero od chwili urodzenia (art. 6 § 1 przep. og. pr. cyw.) i przed tą chwilą nie może być stroną w procesie w ogóle, a więc i w sprawie o ustalenie ojcostwa. Art. 47 § 1 kod. rodz. zaś nie pozwala na przyznanie matce prawa żądania sądowego ustalenia ojcostwa w takiej sytuacji, w której dziecko jako podmiot praw i obowiązków jeszcze nie istnieje. Po poczęciu dziecka, a przed jego urodzeniem matka może wystąpić jedynie z żądaniem przewidzianym w art. 78 kod. rodz. i 876 k.p.c., co nie wymaga jednak ustalenia ojcostwa.

III.

Kodeks rodzinny przyznaje prawo żądania sądowego ustalenia ojcostwa tylko dziecku i matce (art. 47 § 1 kod. rodz.), nie dał natomiast tego prawa ojcu, skoro może on dziecko uznać. Jednakże uznanie dziecka zależy od zgody matki (art. 44 § 1 kod. rodz.); może zaś wyjątkowo zdarzyć się, że matka odmawia wyrażenia tej zgody z przyczyn nie usprawiedliwionych i równocześnie nie chce wytoczyć powództwa o ustalenie ojcostwa ani w imieniu własnym, ani w imieniu dziecka jako jego przedstawicielka ustawowa. Ponieważ ustalenie ojcostwa, poza przypadkami szczególnymi z reguły służy dobru dziecka przeto w sytuacji tego rodzaju może zarysowywać się wyraźna sprzeczność między interesem dziecka, wymagającym ustalenia ojcostwa, a interesem matki. Taki stan rzeczy, w myśl zasad wynikających z art. 57 § 2 kod. rodz., uprawniałby władzę opiekuńczą do ustanowienia z urzędu lub na wniosek domniemanego ojca kuratora (art. 57 § 3 kod. rodz.), który mógłby wytoczyć powództwo o ustalenie ojcostwa w imieniu dziecka i reprezentowałby je w tym sporze. W takich przypadkach ustalenie ojcostwa mogłoby również nastąpić na podstawie powództwa prokuratora (art. 90 k.p.c.).

IV.

Najwięcej błędów w praktyce sądów i rozbieżności orzecznictwa daje się zauważyć na tle wykładni i stosowania art. 47 § 2 kod. rodz.

Przy ocenie skutków domniemania z art. 47 § 2 kod. rodz. należy przyjąć, że skoro ustawa nie wyłącza dowodu przeciwnego, dowód taki jest dopuszczalny. Dowód ten musiałby jednak obalić domniemanie z art. 47 § 2 kod. rodz., a więc wykazać, że pozwany nie jest ojcem dziecka. Domniemanie ojcostwa będzie zatem obalone, biorąc rzecz przykładowo, gdy zostanie udowodnione na podstawie opinii biegłych, że pozwany w okresie, na który przypada poczęcie, nie miał zdolności zapłodnienia albo że ojcostwo jego jest wyłączone wobec wyniku dowodu z badania krwi lub też wskutek zestawienia czasu, w którym pozwany obcował z matką dziecka, ze stanem rozwoju dziecka w chwili urodzenia. Ten ostatni przypadek zachodzi np. wówczas, gdy pozwany obcował z matką dziecka jedynie na 6 miesięcy przed urodzeniem się dziecka, a przy porodzie zostało stwierdzone ponad wszelką wątpliwość, że dziecko urodziło się w takim stopniu rozwoju, jaki może osiągnąć tylko przy normalnym czasie trwania ciąży.

Jeśli chodzi o dowód z porównania niektórych właściwości krwi dziecka, matki i domniemanego ojca, należy mieć na uwadze, co następuje:

Zdarza się, że sądy odmawiają przeprowadzenia tego dowodu, uzasadniając odmowę tym, że wynik jego jest niepewny lub też że sporne okoliczności sprawy zostały, już dostatecznie wyjaśnione przeprowadzonymi dowodami ze świadków i z przesłuchania stron.

Stanowisko takie jest błędne.

Zasady dziedziczenia niektórych cech krwi, umożliwiające biegłemu wydanie opinii o wyłączeniu ojcostwa, stwierdzone zostały empirycznie, tj. obserwacją i doświadczeniem, na tak obfitym materiale badawczym, że należy je uważać praktycznie za wystarczająco pewne. Postępowa nauka kwestionuje jedynie błędne sposoby interpretacji oraz nie usprawiedliwione uogólnianie zasad dziedziczenia cech krwi i stosowanie ich do innych cech człowieka oraz istot organicznych w ogóle. Dlatego też, jeżeli biegły na podstawie porównania cech krwi wyda opinię, że ojcostwo domniemanego ojca jest wyłączone, wynik takiego dowodu należy w zasadzie uważać za bardziej pewny od dowodów ze świadków i stron, które z natury swej nacechowane są w wyższym stopniu subiektywizmem i mogą okazać się obiektywnie nieprawdziwe. Pominięcie opinii biegłego wyliczającej ojcostwo tylko ze względu na jej sprzeczność z wynikami dowodów ze świadków i z przesłuchania stron stanowiłoby przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów.

Nie może mieć natomiast istotnego znaczenia w sprawie opinia biegłego, według której przeprowadzony dowód z porównania właściwości krwi ojcostwa nie wyłącza. Oznacza to bowiem, że ojcem dziecka może być każdy mężczyzna o takich cechach krwi, jakie posiada domniemany ojciec.

Odmowa udzielenia krwi do badania, choćby wyrażona przez stronę przed postanowieniem sądu o dopuszczeniu dowodu, nie może mieć wpływu na jego dopuszczenie. Jeśli po dopuszczeniu dowodu strona odmówi udzielenia krwi, sąd rozważy przyczyny odmowy, mając w szczególności na uwadze poziom umysłowy oraz stopień wyrobienia życiowego strony odmawiającej i na podstawie art. 242 § 2 k.p.c. oceni, jakie znaczenie należy nadać odmowie.

V.

Odrębnego omówienia wymaga sytuacja, w której zostanie udowodnione, że matka w okresie między trzeczsetnym a sto osiemdziesiątym dniem przed urodzeniem dziecka utrzymywała stosunki cielesne nie tylko z pozwanym, lecz także z innymi mężczyznami.

W odróżnieniu od rozważanego poprzednio (w punkcie IV) przypadku, w którym domniemanie z art. 47 § 2 kod. rodz. stanowi dostateczny dowód ojcostwa, o ile nie zostanie przez pozwanego obalone, w sytuacji, o której mowa, domniemaniu temu przypisać należy tylko takie znaczenie, że ojcem dziecka jest w każdym razie jeden z mężczyzn, z którym matka utrzymywała stosunki cielesne w okresie poczęcia.

W takich warunkach nie byłoby usprawiedliwione uzależnienie skuteczności obrony pozwanego od obalenia domniemania z art. 47 § 2 kod. rodz., które przemawia nie tylko przeciw niemu, lecz także przeciw innym mężczyznom objętym zarzutem plurium concumbentium. Równowałoby się to bowiem żądaniu pozytywnego udowodnienia przez pozwanego ojcostwa innego mężczyzny, co w obecnym stanie nauki jest z reguły niemożliwe.

Państwo Ludowe ma istotny interes w tym, żeby prawidłowo został ustalony skład rodziny, a więc i ojcostwo mężczyzny, który rzeczywiście jest ojcem dziecka. Za tym przemawia właściwie pojęte dobro dziecka.

Specyfika sytuacji, w której domniemanie ojcostwa z art. 47 § 2 kod. rodz. formalnie przemawia przeciw kilku osobom, nakazuje oparcie ustalenia, kto jest ojcem dziecka, nie tylko na domniemaniu przemawiającym przeciw pozwanemu, lecz także na szczególnie wnikliwym i wszechstronnym rozważeniu całości kształtu zebranego materiału dowodowego. Wynik takiej oceny uzasadni ustalenie ojcostwa pozwanego, o ile ojcostwo innego mężczyzny nie okaże się bardziej prawdopodobne. W przeciwnym razie powództwo będzie oddalone, co umożliwi skierowanie roszczenia przeciw temu mężczyźnie.

Czy możliwe jest stwierdzenie, że ojcostwo innego mężczyzny jest bardziej prawdopodobne, zależy od okoliczności danej sprawy. Podstawę do takiego stwierdzenia może sądowi dostarczyć np. opinia biegłych oparta na tym, że obcowanie pozwanego z matką dziecka odbyło się w czasie, w którym według teorii naukowych (Knaus-Ogino) zapłodnienie kobiety jest mniej prawdopodobne, albo w takim czasie, który przy uwzględnieniu stopnia rozwoju dziecka, w jakim się urodziło, czyni ojcostwo pozwanego nieprawdopodobnym. Już wyżej była mowa o tym, że zestawienie daty obcowania cielesnego ze stopniem rozwoju dziecka w pewnych szczególnych okolicznościach może wykazywać nawet zupełną niemożliwość ojcostwa, w innych może dawać tylko znaczne zmniejszenie prawdopodobieństwa. Za zmniejszeniem prawdopodobieństwa ojcostwa danego mężczyzny może przemawiać też użycie środków przeciwkoncepcyjnych albo jednorazowość stosunku cielesnego odbytego z matką dziecka, gdy innego mężczyznę łączyły z nią stosunki stałe, itp.

VI.

Niektóre sądy w sprawach o ustalenie ojcostwa ograniczają się do dowodu z przesłuchania stron, tj. matki dziecka i pozwanego, inne zaś pomijają ten dowód, dopuszczając tylko świadków i oceniając na podstawie ich zeznań, czy zostało ustalone, że matka dziecka obcowała cielesnie z pozwanym w przewidzianym ustawą okresie poczęcia.

Jedną i drugą praktykę uznać należy za niewłaściwą.

Dowód z przesłuchania stron jest konieczny zarówno wówczas, gdy matka dziecka występuje w sprawie jako strona lub jako ustawowa przedstawicielka dziecka, jak i w przypadku, gdy wyjątkowo dziecko jest zastąpione przez kuratora. Dowód ze świadków może mieć również doniosłe znaczenie; wprawdzie bowiem świadkowie z reguły nie mają bezpośrednich wiadomości o stosunkach cielesnych stron, niemniej jednak często mogą stwierdzić okoliczności istotne dla oceny sprzecznych nieraz zeznań stron lub prowadzące do przyjęcia domniemań faktycznych.

Powaga, z jaką Państwo Ludowe traktuje zagadnienie rodziny, nakłada na sądy w sprawach o ustalenie ojcostwa obowiązek szczególnej dbałości o wykrycie prawdy materialnej. Dlatego, jeśli przyczynić się to może do wykrycia prawdy materialnej, sąd obowiązany jest korzystać z uprawnień przewidzianych w art. 236 § 1 k.p.c., tj. dopuszczać z urzędu dowody i prowadzić dochodzenie w celu ich wykrycia.

Należy zarazem przestrzec sądy przed nie dość starannym prowadzeniem postępowania dowodowego w sprawach o ustalenie ojcostwa pod wpływem opa-

cznego rozumienia dobra dziecka w ten sposób, że dobro to wymaga, aby dziecko miało jakiegokolwiek ojca, byle był on zdolny do zaspokajania potrzeb jego utrzymania. Przypisywanie bowiem takiego znaczenia pojęciu dobra dziecka kolidowałoby w sposób rażący z interesem Państwa Ludowego w sprawach o ustalenie ojcostwa.

VII.

1. W praktyce sądów zarysowała się różnica zapatrywań na zagadnienie, czy w razie sądowego ustalenia ojcostwa władza rodzicielska służy ojcu z samego prawa, czy też przyznanie jej zależy od orzeczenia sądu.

Wyrażona poprzednio zasada, że wyrok ustalający ojcostwo nie tworzy nowego stanu prawnego, lecz stwierdza stan istniejący, w zestawieniu z treścią art. 56 § 1 kod. rodz. mogłaby prowadzić do wniosku, że osobie której ojcostwo ustalone zostało w drodze sądowej, władza rodzicielska służy z samego prawa. Wniosek taki przekreśla jednak odmienne unormowanie omawianego zagadnienia w art. 56 § 3 kod. rodz., zgodnie z którym sąd ustalając ojcostwo „orzeka także, czy ojcu służyć będzie władza rodzicielska”. Przepisu tego nie można rozumieć w ten sposób, iż chodzi tu o możliwość pozbawienia ojca władzy rodzicielskiej, która służy mu z samego prawa, gdyż tam, gdzie ustawodawca chciał przewidzieć dla sądu takie uprawnienie (art. 438 k.p.c.), wypowiedział się co do tego wyraźnie. Z treści zatem art. 56 § 3 kod. rodz. wynika, że w razie sądowego ustalenia ojcostwa kwestia przyznania ojcu władzy rodzicielskiej pozostawiona jest decyzji sądu, który powinien o tym orzec w wyroku. O takim rozwiązaniu zagadnienia władzy rodzicielskiej w razie sądowego ustalenia ojcostwa zadecydować musi riewątpliwie zasada, że wykonywanie tej władzy odpowiadać musi dobru dziecka i interesowi społeczeństwa (art. 54 kod. rodz.). Ustawodawca bowiem kodeksu rodzinnego nie mógł w tym wypadku przyznać ojcu władzy rodzicielskiej z samego prawa, a tym samym obdarzyć go pełnym zaufaniem w zakresie prawidłowego wykonania władzy rodzicielskiej, skoro sam fakt uchylania się od dobrowolnego uznania ojcostwa i dopuszczenia do procesu w tym przedmiocie musiał wywoływać uzasadnioną wątpliwość co do celowości takiej decyzji.

2. Przytoczone wyżej rozważania prowadzą do wniosku, że rozstrzygnięcie o władzy rodzicielskiej wymaga wzmoczonej kontroli ze strony sądu ustalającego ojcostwo, który powierzy ojcu władzę rodzicielską tylko wówczas, gdy przemawiają za tym przesłanki utwierdzające w przekonaniu, że władza ta wykonywana będzie, „jak tego wymaga dobro dziecka i interes społeczeństwa”. Potrzebę szczególnie wszechstronnej i wnikliwej oceny całokształtu okoliczności sprawy uzasadnia zwłaszcza okoliczność, że w tym wypadku orzeczenie o władzy rodzicielskiej ojca oparte będzie na przewidywaniach co do tego, jak ukształtuje się w przyszłości stosunek ojca do dziecka (por. art. 80 kod. rodz.). Pomoc przy określeniu kierunku badań niezbędnych do takiej oceny mogą stanowić między innymi przesłanki, na których art. 61 § 2 kod. rodz. opiera pozbawienie władzy rodzicielskiej. Poza koniecznością uwzględnienia ewentualnej trwałej przeszkody w sprawowaniu władzy rodzicielskiej, badania sądu zmierzać więc powinny przede wszystkim do wyrobienia sobie poglądu, czy pozwany o ustalenie ojcostwa nie będzie nadużywał powierzonej mu władzy rodzicielskiej lub rażąco zaniedbywał swych obowiązków wobec dziecka.

Okoliczności, które z uwagi na dobro dziecka i interes społeczeństwa mają istotne znaczenie przy podejmowaniu przez sąd decyzji o tym, czy ojcu służyć

będzie władza rodzicielska, będą się na ogół sprowadzały do przesłanek dotyczących: a) stosunku ojca do dziecka, b) wzajemnego stosunku rodziców, c) kwalifikacji moralnych i postawy społeczno-politycznej ojca.

Ad a). Wyrazem zewnętrznym stosunku pozwanego w sprawie o ustalenie ojcostwa do dziecka jest stopień zainteresowania się losem dziecka jeszcze przed procesem. Fakt takiego zainteresowania poważnie zwiększa prawdopodobieństwo należytego wykonywania władzy rodzicielskiej. Będą to jednak przypadki dość rzadkie, a najczęściej materiał pozwalający na ukształtowanie się poglądu o istocie stosunku do dziecka sądy będą czerpać z przebiegu procesu, z zachowania się pozwanego w tym procesie. W każdym razie nie można uznać za trafne zapamiętanie, jakoby już sam fakt dopuszczenia do procesu dyskwalifikował ojca, jeśli chodzi o jego stosunek do dziecka, i sprzeciwiał się powierzeniu mu władzy rodzicielskiej. Takie ujęcie zagadnienia oznaczałoby kwestionowanie celowości istnienia art. 56 § 3 kod. rodz., a nadto świadczyłoby o niedocenianiu wychowawczej roli orzeczeń sądowych. Słuszne jest natomiast stanowisko tych sądów, które od zachowania się pozwanego w sprawie w znacznym stopniu uzależniają decyzję o władzy rodzicielskiej.

Ojciec, który niezgodnie z prawdą przeczy faktowi obcowania cielesnego z matką dziecka lub nie mając żadnej ku temu podstawy zarzuca jej obcowanie cielesne w okresie poczęcia z innymi mężczyznami, albo też zataja istotne dla określenia wysokości alimentów dane o swych możliwościach zarobkowych i majątkowych, nie daje na ogół gwarancji usprawiedliwiającej powierzenie mu władzy rodzicielskiej. Odmiennie jednak przedstawia się zagadnienie, gdy zgłoszone przez pozwanego wątpliwości co do jego ojcostwa były w pewnej mierze usprawiedliwione, a zajęte przez niego stanowisko w procesie (lub poza nim) daje podstawę do przyjęcia, że z chwilą przekonania go o ojcostwie treścią wyroku sądowego podejmie on należyte wykonywanie swych obowiązków wobec dziecka. Skuteczność wychowawczego wpływu wyroku na ojca będzie, rzecz oczywista, tym większa, im wszechstronniej została wyświetlona sprawa i ocenione w uzasadnieniu wyniki postępowania dowodowego.

Ad b). Gdy władza rodzicielska należy do obojga rodziców, prawidłowe jej wykonywanie uzależnione jest od harmonijnego ich współdziałania dla dobra dziecka we wszystkich poczynaniach i decyzjach z dzieckiem związanych. Rozłam między rodzicami uzasadnia wniosek o istnieniu trudności w takim współdziałaniu. Wyrazem takiego właśnie poglądu ustawodawcy kodeksu rodzinnego jest art. 437 k.p.c., który nakazuje powierzenie wykonywania władzy rodzicielskiej przy orzeczeniu rozwodu tylko jednemu z rodziców, choćby oboje darzyli dziecko uczuciem miłości i przywiązania. Uregulowanie prawne wykonywania władzy rodzicielskiej w przypadkach rozwodu powinno być wskazówką postępowania przy orzekaniu o tej władzy w procesie o ustalenie ojcostwa. Gdy stosunki osobiste rodziców są zadrażnione, a brak jest podstaw do przyjęcia, że ulegną one poprawie, wypadnie na ogół przyjąć, że wspólne wykonywanie przez nich władzy rodzicielskiej zagrażać będzie dobru dziecka. Postępowanie dowodowe powinno zmierzać do wyjaśnienia tych okoliczności, a zwłaszcza do zbadania, jak matka dziecka ustosunkowuje się do ewentualnego sprawowania przez ojca władzy rodzicielskiej i czym uzasadnia swój sprzeciw.

Ad c). Należyte sprawowanie władzy rodzicielskiej wymaga, by rodzice, którzy kierują dzieckiem i kształtują jego osobowość, posiadali odpowiednie właściwości osobiste. Na decyzji przeto o przyznaniu władzy rodzicielskiej pozwanemu w pro-

cesie o ustalenie ojcostwa zaważą uzyskane o nim w tym przedmiocie odpowiednie dane (art. 236 k.p.c.).

3. Orzeczenie w wyroku ustalającym ojcostwo o tym, czy ojcu ma służyć władza rodzicielska, będzie więc wynikiem analizy wszystkich przytoczonych wyżej przesłanek, rozpatrywanych zawsze pod kątem widzenia zasady kierującej sądem w sprawach dziecka. Tą zasadą jest wzgląd na dobro dziecka i zawsze w ustroju Polskđ Ludowej z tym dobrem zbieżny interes społeczeństwa.

Zamieszczone wyżej wytyczne wskazują, że forma orzeczenia o władzy rodzicielskiej zawartego w wyroku ustalającym ojcostwo powinna być następująca: „uznać, że X.Y. będzie (nie będzie) służyć władzą rodzicielską nad Z.”

VIII.

Wątpliwości, jakie nastroczają się przy wykładni art. 36 § 2 kod. rodz., wymagają wyjaśnienia, że nadanie dziecku nazwiska ojca jest niedopuszczalne, gdy dziecko jest pełnoletnie (art. 38 kod. rodz.), że poza tym jest obligatoryjne, gdy tylko żądają go dziecko lub matka, i wreszcie że nadanie nazwiska może nastąpić także w przypadku, gdy dziecku z mocy art. 37 § 2 kod. rodz. nadane zostało już poprzednio nazwisko męża matki.

*

Sąd Najwyższy zaleca wszystkim sądom wydatne przyspieszenie postępowania w sprawach o ustalenie ojcostwa oraz ścisłe stosowanie w orzecznictwie zasad wyrażonych w powyższych wytycznych, które zmierzają do skutecznej realizacji w stosunku do dzieci urodzonych poza małżeństwem przepisów prawa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, zapewniających pełną ochronę interesów młodego pokolenia.